JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

HOTUBA YA MHESHIMIWA DKT. DOTO MASHAKA BITEKO (MB.), WAZIRI WA MADINI AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024

DODOMA APRILI, 2023

Makamu wa Rais wa Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Dkt. Philip Isdor Mpango akizungumza katika maadhimisho ya miaka 50 ya Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)

VIONGOZI WA WIZARA

Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko (Mb.)
Waziri wa Madini

Mheshimiwa Dkt. Steven Lemomo Kiruswa (Mb.)
Naibu Waziri wa Madini

Bw. Kheri Abdul Mahimbali
Katibu Mkuu

Bw. Msafiri Lameck Mbibo
Naibu Katibu Mkuu

YALIYOMO

A. UTANGULIZI 1

B. MWENENDO WA BIASHARA YA MADINI DUNIANI 7

C. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023 9

- I. Mapato 9
- II. Matumizi 10
- III. Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 11
- IV. Utekelezaji wa Vipaumbele vya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 12

D. UTEKELEZAJI WA MAENEO MENGINE 29

E. UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA TAASISI ZILIZO CHINI YA WIZARA 37

- (a) Tume ya Madini 37
- (b) Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) 50
- (c) Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST) 59
- (d) Taasisi ya Uhamasishaji Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali Madini, Mafuta na Gesi Asilia (TEITI) 66
- (e) Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC) 69

F. MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024 73

- I. Vipaumbele vya Wizara ya Madini kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 74
- II. Kazi Zitakazotekelezwa na Taasisi Zilizo Chini ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 79
- (a) Tume ya Madini 79
- (b) Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST) 84
- (c) Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) 89
- (d) Taasisi ya Uhamasishaji Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali Madini, Mafuta na Gesi Asilia (TEITI) 93
- (e) Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC) 94

G. SHUKRANI 95

H. HITIMISHO 99

ORODHA YA PICHA

Na.	Maelezo ya Picha	Ukurasa
1.	Wataalamu wa GST wakitoa mafunzo ya nadharia na vitendo kwa wachimbaji wadogo katika Mkoa wa Lindi.	17
2.	Wanafunzi wa Kituo cha Jemolojia Tanzania wakiwa kwenye mafunzo ya uongezaji thamani madini ya vito.	20
3.	Katibu Mkuu Wizara ya Madini Bw. Kheri A. Mahimbali akishiriki katika mkutano wa nchi za Afrika zinazozalisha Almasi (ADPA) uliofanyika nchini Zimbabwe.	24
4.	Maonesho ya kwanza ya teknolojia ya Madini Mkoa wa Mbeya yaliyofanyika katika Viwanja vya Sinjiriri Wilaya ya Chunya.	25
5.	Wataalamu kutoka Tume ya Madini wakikagua mgodi wa dhahabu wa North Mara.	27
6.	Naibu Waziri wa Madini Dkt. Steven Kiruswa akiwa ameshika vipande viwili vya madini ya Tanzanite yaliyopatikana kutoka mgodi wa Anselm Kawishe uliopo Mirerani Wilaya ya Simanjiro	31
7.	Waziri wa Madini Dkt. Doto Biteko akiwa kwenye ukaguzi wa mgodi wa uchimbaji mdogo wa dhahabu Chunya.	43
8.	Mtaalamu wa Maabara ya Tume ya Madini akiwa katika shughuli ya upimaji wa sampuli za madini.	47
9.	Waziri wa Madini Mhe. Dkt. Doto Biteko (Mb.) akizindua Ofisi mpya ya Afisa Madini Mkazi Mahenge.	50
10.	Uchimbaji wa makaa ya Mawe katika eneo la Kabulo - Kiwira.	51

11.	Mtambo wa kuzalisha mkaa mbadala utokanao na makaa ya mawe.	53
12.	Mtambo wa Kuchenjua dhahabu wa mgodi wa Buckreef.	57
13.	Mtendaji Mkuu wa STAMICO akisaini mkataba wa uchorongaji na Kampuni ya GGM.	58
14.	Moja ya mitambo ya uchorongaji inayomilikiwa na STAMICO.	59
15.	Wataalam wa GST wakiendelea na ugani wa jiolojia katika maeneo ya Mkoa wa Pwani (QDS 203 na 204)	61
16.	Wataalam wa GST wakifanya utafiti maalum wa jiolojia katika Wilaya ya Ulanga	62
17.	Wataalam wa GST wakiwa kwenye shughuli za uchunguzi wa ubora wa chumvi katika maeneo ya Wilaya ya Manyoni	63
18.	Baadhi ya bidhaa zilizozalishwa na TGC	71
19.	Kutoka kushoto ni Wakaguzi Wasaidizi wa Madini Ujenzi wakikusanya maduhuli kwa kutumia Mashine ya PoS	81

ORODHA YA MAJEDWALI

Na.	Maelezo ya Jedwali	Ukurasa
1.	Makusanyo Halisi ya Maduhuli kwa kila Ofisi kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023 pamoja na Makadirio kwa Mwaka 2023/2024	101
2.	Kiasi cha Mrabaha na Ada ya Ukaguzi kilichokusanywa kutoka kwenye Mauzo ya Madini Mbalimbali kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023	104
3.	Mwenendo wa Mauzo na Mapato ya Dhahabu katika Masoko ya Geita, Kahama na Chunya kwa kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023	106
4.	Mapato yaliyopatikana kutokana na Mauzo ya Madini kwenye Masoko yote ya Madini kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023	108
5.	Mapato yaliyopatikana kutokana na Mauzo ya Madini kwenye Masoko ya Madini kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023	112
6.	Mapato yaliyopatikana kutokana na Mauzo ya Madini kwenye Masoko ya Madini tangu kuanzishwa kwake Machi, 2019 hadi Machi, 2023	113
7.	Makusanyo ya Maduhuli yaliyotokana na Vyanzo Mbalimbali kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023	113
8.	Matukio ya matetemeko makubwa ya ardhi kwa kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023	114

ORODHA YA VIELELEZO

Na.	Aina ya Kielelezo	Ukurasa
1.	Mwenendo wa Mchango wa Sekta ya Madini katika Pato la Taifa	15
2.	Malengo na Makusanyo ya Maduhuli kuanzia Mwaka 2017/2018 hadi 2021/2022	115
3.	Makusanyo ya Maduhuli kutokana na mauzo ya Dhahabu katika Masoko Makubwa kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023	115
4.	Maeneo yenye uwezekano mkubwa wa kuwa na madini muhimu na madini mkakati	116

ORODHA YA VIFUPISHO

BLs	Brokers Licences
CCM	Chama Cha Mapinduzi
CSR	Corporate Social Responsibility
DD	Diamond Drilling
Dkt.	Daktari
GGM	Geita Gold Mine
GST	Geological Survey of Tanzania
ICGLR	International Conference on the Great Lakes Region
Mb.	Mbunge
MiMS	Minerals information Management System
MSY	Magonjwa Sugu Yasiyoambukizwa
NTA	National Technical Award
OC	Other Charges
PoS	Point of Sale
QDS	Quarter Degree Sheet
RC	Reverse Circulation
RMO	Resident Mines Offices/Officers
SML	Special Mining Licence
STAMICO	State Mining Corporation
SIDO	Small Industries Development Organization
TANESCO	Tanzania Electricity Supply Company Limited
TBNC	Tanzania Business National Council
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano

TEITI	Tanzania Extractive Industries Transparency Initiative
TIRDO	Tanzania Industrial Research and Development Organization
TGC	Tanzania Gemmological Centre
TRA	Tanzania Revenue Authority
UKIMWI	Upungufu wa Kinga Mwilini
VVU	Virusi vya UKIMWI

HOTUBA YA MHESHIMIWA DKT. DOTO MASHAKA BITEKO (MB.), WAZIRI WA MADINI AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024

A. UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea taarifa iliyowasilishwa Bungeni na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini iliyochambua bajeti ya Wizara ya Madini, naomba kutoa hoja kwamba, Bunge lako Tukufu sasa likubali kupokea, kujadili na kupitisha Taarifa ya Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Madini kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 pamoja na Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Kawaida na ya Maendeleo ya Wizara ya Madini na Taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

2. Mheshimiwa Spika, kwanza napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema, kwa kuijalia nchi yetu amani na utulivu na kutuwezesha kushiriki katika mkutano huu wa 11 wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Vilevile, napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya njema na kuniwezesha

kuwasilisha Hotuba ya Bajeti ya Wizara ya Madini kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 mbele ya Bunge lako Tukufu.

3. Mheshimiwa Spika, kipekee napenda nitumie fursa hii kumshukuru Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuniamini kusimamia Sekta ya Madini. Aidha, nimshukuru Mheshimiwa Rais kwa kuendelea kuipa kipaumbele Sekta hii kwa kutoa Miongozo, Maelekezo na Maagizo mbalimbali. Pia, namuahidi Mheshimiwa Rais, Bunge lako Tukufu pamoja na Watanzania wote kwamba, tutaendelea kufanya kazi kwa bidii, uadilifu na maarifa ili kuhakikisha kuwa Sekta ya Madini inakuwa yenye manufaa kwa Watanzania na Taifa kwa ujumla.

4. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha uongozi wa awamu ya sita, tumeshuhudia uthubutu, ujasiri, uchapakazi na ubunifu mkubwa ambao umekuwa chachu ya mafanikio katika Sekta ya Madini ikiwemo kuzilinda rasilimali madini, kuvutia uwekezaji katika shughuli za uchimbaji madini, uchenjuaji, uongezaji thamani madini na kuongeza ushiriki wa Serikali katika shughuli za madini.

5. Mheshimiwa Spika, ninamshukuru kwa dhati Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa miongozo yake mbalimbali yenye lengo la kuhakikisha kuwa rasilimali madini zinawanufaisha Watanzania na Taifa kwa ujumla. Vilevile, napenda kumshukuru Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wake makini na maelekezo anayoyatoa ili kufanikisha utendaji kazi Serikalini, ikiwemo Wizara ya Madini. Viongozi hawa wamekuwa tayari kutusikiliza na kutupa miongozo na maelekezo mbalimbali na hivyo busara zao zimetusaidia katika kutekeleza majukumu kwa ufanisi zaidi.

6. Mheshimiwa Spika, naomba nichukue fursa hii kukupongeza wewe binafsi kwa kuendelea kuliongoza Bunge lako Tukufu kwa umahiri, hekima, busara na ubunifu mkubwa. Aidha, nitumie fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb.), Naibu Spika kwa kuendelea kuliongoza Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Tuna imani kuwa mtaendelea kuliongoza Bunge katika kufanya maamuzi makini kwa maslahi mapana ya Taifa.

7. Mheshimiwa Spika, naomba niwapongeze Mheshimiwa Dunstan Luka Kitandula (Mb.), Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini, Mheshimiwa Judith Salvio Kapinga (Mb.), Makamu Mwenyekiti wa Kamati kwa kuchaguliwa kuiongoza Kamati. Pia, nawapongeza wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini kwa kuteuliwa kuunda Kamati hiyo. Tunaipongeza Kamati kwa kazi nzuri wanayoifanya ya kutoa ushauri na maelekezo mbalimbali ambayo yanasaidia kuongeza ufanisi na umakini wa utendaji kazi wa Wizara. Naahidi kuendelea kuipa Kamati ushirikiano wa dhati katika kuhakikisha kuwa Sekta ya Madini inaendelea kukua na kuimarika huku ikiendelea kuwanufaisha watanzania.

8. Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukrani na pongezi kwa Bunge lako Tukufu kwa kazi nzuri ambazo limekuwa likifanya katika kuisimamia na kuishauri Serikali, ikiwemo Wizara ya Madini. Kupitia kwako, naliomba Bunge liendelee kutupatia ushirikiano ili kuiendeleza Sekta hii muhimu katika kujenga uchumi imara na maendeleo endelevu ya Taifa letu. Aidha, napenda kuwapongeza Waheshimiwa Mawaziri na Naibu Mawaziri wote kwa kuaminiwa na kuteuliwa kuongoza Wizara

mbalimbali. Vilevile, niwashukuru Waheshimiwa Mawaziri na Naibu Mawaziri wote kwa ushirikiano wanaonipatia katika kutekeleza majukumu ya kusimamia Sekta ya Madini.

9. *Mheshimiwa Spika*, kipekee kabisa, nitumie fursa hii kuwashukuru wananchi wa Jimbo la Bukombe kwa kuendelea kunipa ushirikiano mkubwa katika kutekeleza majukumu yangu kama Mbunge wao. Kutokana na majukumu ya kitaifa kama Waziri wa Madini kuna wakati wananikosa jimboni, lakini kwa wema wao wanaendelea kunivumilia na kunipa ushirikiano mkubwa. Nawaahidi kuendelea kuwa mtumishi wao mwaminifu katika kutekeleza shughuli za maendeleo ya Jimbo letu.

10. *Mheshimiwa Spika,* napenda niwapongeze kwa dhati Dkt. Steven Lemomo Kiruswa (Mb.), Naibu Waziri, Bw. Kheri Abdul Mahimbali, Katibu Mkuu na Bw. Msafiri Lameck Mbibo, Naibu Katibu Mkuu kwa kuaminiwa kuiongoza Wizara ya Madini. Aidha, namshukuru Dkt. AbdulRahman Shabani Mwanga Kamishna wa Madini pamoja na wenyeviti wa Bodi, Wakuu wa Taasisi zilizo chini ya Wizara ya Madini pamoja na wafanyakazi wote kwa ushirikiano na

utendaji kazi mzuri katika kutekeleza majukumu yao.

11. *Mheshimiwa Spika,* naomba nitumie fursa hii kumshukuru mke wangu mpendwa Benadetha Clement Mathayo kwa maombi na upendo wake wa dhati kwangu na watoto wetu. Amekuwa mvumilivu kipindi chote ninapokuwa natekeleza majukumu ya ubunge na uwaziri na kukubali kubeba baadhi ya majukumu ya kifamilia. Aidha, nawashukuru watoto wangu pamoja na familia yangu kwa ujumla kwa upendo, uvumilivu, ushirikiano na maombi yao wakati wote ninapotekeleza majukumu yangu. Namuomba Mwenyezi Mungu aendelee kuwabariki na kuwalinda.

12. *Mheshimiwa Spika,* kwa masikitiko makubwa niungane na wenzangu kutoa pole kwa wananchi wa jimbo la Amani Zanzibar, kwa kuondokewa na aliyekuwa mbunge wao Mheshimiwa Mussa Hassan Mussa. Vilevile, natoa pole za dhati kwa wananchi wote ambao walipoteza ndugu na mali zao kutokana na ajali, maafa na maradhi yaliyotokea sehemu mbalimbali hapa nchini. Mwenyezi Mungu azilaze roho za marehemu wote mahali pema peponi, Amina.

13. *Mheshimiwa Spika,* baada ya kutoa shukrani na pole, naomba sasa nijielekeze katika maeneo mahsusi ya hotuba hii ambayo ni: Mwenendo wa Biashara ya Madini Duniani; Mapitio ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023; na Mpango na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2023/2024.

B. MWENENDO WA BIASHARA YA MADINI DUNIANI

14. *Mheshimiwa Spika,* uchumi wa madini nchini kwa kiasi kikubwa unatokana na madini ya dhahabu ambayo huchangia takriban asilimia 80 ya mapato yatokanayo na rasilimali madini. Kwa kipindi cha kuanzia julai, 2022, bei ya madini ya dhahabu kwa wakia ilipanda kutoka wastani wa dola za Marekani 1,736.37 hadi kufikia wastani wa dola za Marekani 1,854.54 Machi, 2023. Kuongezeka kwa bei ya dhahabu kunatokana na sababu mbalimbali ikiwemo mahitaji makubwa ya madini hayo duniani.

15. *Mheshimiwa Spika,* kumekuwa na ongezeko la mahitaji baadhi ya madini ikiwemo dhahabu, palladium, nickel, aluminium, cobalt na madini ya kinywe (graphite). Ongezeko hilo limetokana na sababu mbalimbali ikiwemo vita kati ya Urusi na Ukraine. Hali hiyo inatokana na baadhi ya madini

hayo yanayozalishwa na Urusi kuwekewa vikwazo kuingia kwenye masoko ya dunia, na hivyo kutengeneza fursa ya uhitaji mkubwa kwenye nchi nyingine zinazozalisha madini hayo. Hii imeongeza fursa za uwekezaji kutokana na bei za madini hayo kuendelea kupanda.

16. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa madini ya almasi, bei ya madini hayo ilipungua katika soko la dunia kutoka wastani wa dola za Marekani 296.63 kwa karati hadi kufikia wastani wa dola za Marekani 265.78 kwa karati katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023. Kushuka kwa bei ya madini ya almasi kumesababishwa na kupungua kwa uhitaji wa madini hayo, uliosababishwa na mtikisiko wa kiuchumi hususan katika nchi za Bara la Ulaya, kutokana na athari za vita kati ya Urusi na Ukraine.

17. Mheshimiwa Spika, Wizara inachukua hatua mbalimbali katika kutafuta masoko mengine ya kimataifa ya almasi yenye bei nzuri kama Nchi za Falme za Kiarabu ambazo zina uhitaji mkubwa wa almasi, kuweka mazingira rafiki kwa wawekezaji na kuangalia uwezekano wa kupunguzwa kwa baadhi ya kodi na tozo kwa wachimbaji ili kuwaongezea wigo wa faida na kuchochea uzalishaji zaidi.

18. Mheshimiwa Spika, Wizara pia inaendelea kuhimiza uwekezaji katika madini mkakati ikiwemo *palladium, nickel, aluminium, cobalt, lithium* na kinywe (graphite) ili kunufaika na ongezeko la mahitaji ya madini hayo duniani. Aidha, Wizara inaendelea kuhimiza uongezaji thamani madini nchini ikiwa ni pamoja na uzalishaji wa bidhaa zinazotokana na madini.

C. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2022/2023

I. Mapato

19. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023, Wizara ya Madini ilipangiwa kukusanya jumla ya shilingi 894,278,406,800.00 kutoka katika vyanzo mbalimbali. Kati ya fedha hizo, shilingi 822,028,205,000.00, sawa na asilimia 91.92 zilipangwa kukusanywa na kuwasilishwa Hazina na shilingi 72,250,201,800.00, sawa na asilimia 8.08 zilipangwa kukusanywa na kutumiwa na taasisi zilizo chini ya Wizara.

20. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Machi, 2023, Wizara ya Madini imekusanya jumla ya shilingi 548,008,929,816.01 sawa na asilimia 61.28 kwa kipindi rejewa. Kati ya fedha hizo shilingi 509,320,355,707.01 zilipelekwa Hazina na shilingi

38,688,574,109.00 zimekusanywa na taasisi zilizo chini ya Wizara kwa ajili ya matumizi ya taasisi husika.

II. Matumizi

21. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023 Wizara ilitengewa bajeti ya shilingi 83,445,260,000.00 kwa ajili ya matumizi ya Wizara na taasisi zake. Kati ya fedha hizo, shilingi 22,000,000,000.00 zilitengwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo na shilingi 61,445,260,000.00 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha za Matumizi ya Kawaida, shilingi 20,609,600,000.00 ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi na shilingi 40,835,660,000.00, kwa ajili ya Matumizi Mengineyo.

22. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Machi, 2023, Wizara imepokea jumla ya shilingi 47,868,045,919.70 kutoka Wizara ya Fedha na Mipango. Kati ya fedha zilizopokelewa, shilingi 4,601,640,975.30 ni kwa ajili ya miradi ya maendeleo na shilingi 43,266,404,944.40 kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha za matumizi ya kawaida zilizopokelewa, shilingi 15,045,584,058.52 zimetumika kulipa mishahara ya watumishi na shilingi 28,220,820,885.88 ni matumizi mengineyo

III. Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

23. ***Mheshimiwa Spika***, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023, Fedha za Maendeleo zilizopokelewa ni shilingi 9,421,031,881.01 kwa ajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali, ambapo shilingi 4,601,640,975.30 ni kutoka kwenye bajeti ya maendeleo na shilingi 4,819,390,905.71 ni kutoka katika Akaunti ya Amana.

24. ***Mheshimiwa Spika***, miradi iliyotekelezwa ni pamoja na: ukamilishaji wa ujenzi wa vituo vya umahiri katika shughuli za madini vya Songea, Mpanda na Chunya; ujenzi wa ghala la kuhifadhia miamba choronge (Core Shade) eneo la Kizota Dodoma; ununuzi wa vifaa vya maabara na utafiti pamoja na vitendea kazi kwa ajili ya Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST); ununuzi wa mawe mawili (2) ya Tanzanite yenye uzito mkubwa wa kilo 3.74 na 1.48; na ujenzi wa ofisi ya Makao Makuu ya Wizara awamu ya pili katika Mji wa Serikali – Mtumba. Kwa upande wa fedha za maendeleo kiwango kidogo kilichopokelewa kimetokana na wakandarasi kutowasilisha hati za madai mbalimbali ili walipwe. Hati hizo

zinategemewa kuwasilishwa ndani ya nusu ya pili ya Mwaka wa Fedha 2022/2023.

IV. Utekelezaji wa Vipaumbele vya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

25. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023, Wizara ilipanga kutekeleza vipaumbele vifuatavyo: kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli na kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa; kuwaendeleza wachimbaji wadogo na kuwawezesha wananchi kushiriki katika uchumi wa madini; kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini; kuhamasisha biashara na uwekezaji katika Sekta ya Madini; kusimamia mfumo wa ukaguzi wa shughuli za migodi; kuzijengea uwezo taasisi zilizo chini ya Wizara ili ziweze kutekeleza majukumu kwa ufanisi; na kuendeleza rasilimaliwatu na kuboresha mazingira ya kufanyia kazi.

(a) Kuimarisha Ukusanyaji wa Maduhuli na Kuongeza Mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa

26. Mheshimiwa Spika, ili kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali na kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa, Wizara imeimarisha usimamizi na ukaguzi kwenye maeneo ya

uchimbaji, mipaka ya nchi, viwanja vya ndege, bandari pamoja na kuanzisha na kuimarisha masoko na vituo vya ununuzi wa madini. Hadi kufikia Machi, 2023 jumla ya masoko 42 na vituo vya ununuzi wa madini 93 vimeanzishwa. Katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 mauzo katika masoko na vituo vya ununuzi yamefikia shilingi 1,676,948,980,375.3. Uwepo wa masoko na vituo hivyo umechangia kwa kiasi kikubwa ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali.

27. Mheshimiwa Spika, hatua nyingine za kuimarisha ukusanyaji maduhuli zilizochukuliwa ni pamoja na kuimarisha udhibiti wa biashara haramu na utoroshaji wa madini. Katika kudhibiti vitendo vya utoroshaji wa madini Wizara kwa kushirikiana na mamlaka nyingine za Serikali imefanikiwa kukamata madini ya aina mbalimbali yenye thamani ya shilingi 532,440,693.21 katika Mikoa ya kimadini ya Mara, Dar es Salaam, Mwanza, Mbeya, Kahama, Songwe na Singida. ***Napenda kutoa wito kwa wafanyabiashara wa madini kufanya kazi kwa uaminifu na kuzingatia Sheria, Kanuni na Taratibu zinazosimamia Sekta.***

28. Mheshimiwa Spika, kutokana na juhudi hizo kumekuwa na ongezeko la ukusanyaji wa maduhuli ambapo katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi,

2023 shilingi 509,320,355,707.01 zimekusanywa na kuwasilishwa Mfuko Mkuu wa Hazina ya Serikali ikilinganishwa na shilingi 461,602,428,366.97 zilizokusanywa katika kipindi kama hicho Mwaka wa Fedha 2021/2022, sawa na ongezeko la asilimia 10.34.

29. Mheshimiwa Spika, kutokana na juhudi mbalimbali zinazochukuliwa na Serikali, ukuaji wa Sekta ya Madini na mchango wake kwenye Pato la Taifa umeendelea kuimarika. Mchango wa sekta katika Pato la Taifa umeongezeka kutoka asilimia 4.4 mwaka 2017 hadi asilimia 7.2 mwaka 2021. Aidha, katika kipindi cha robo mwaka cha Julai hadi Septemba, 2022, Sekta ya Madini ilikua kwa asilimia 9.8. Aidha, katika kipindi hicho, mchango wa Sekta ya Madini katika Pato la Taifa uliongezeka hadi kufikia asilimia 9.7 ikilinganishwa na asilimia 7.9 kwa kipindi kama hicho mwaka 2021. Mwenendo huu wa mchango unatupa tumaini kwamba Sekta ya Madini itaweza kuchangia hadi asilimia 10 kwenye Pato la Taifa ifikapo mwaka 2025 kama ilivyo kusudiwa kwenye Dira ya Taifa ya Maendeleo, 2025.

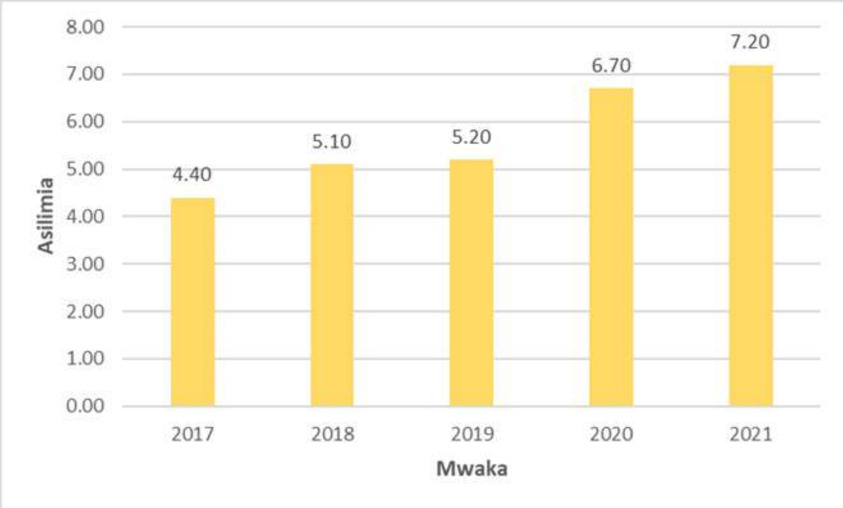

Kielelezo Na. 1: *Mwenendo wa Mchango wa Sekta ya Madini katika Pato la Taifa*

30. *Mheshimiwa Spika,* mchango wa Sekta ya Madini katika kuliingizia Taifa fedha za kigeni umekuwa ukiimarika. Mwaka 2022 madini yenye thamani ya dola za Marekani milioni 3,395.3 yaliuzwa nje ya nchi sawa na asilimia 56 ya mauzo yote ya bidhaa nje ya nchi ikilinganishwa na mauzo ya dola za Marekani milioni 3,116.4 sawa na asilimia 45.9 mwaka 2021. Aidha, mapato ya kodi za ndani yatokanayo na Sekta ya Madini yamekuwa yakiongezeka mwaka hadi mwaka. Kwa mwaka 2021/2022 mchango wa mapato ya kodi za ndani umefikia shilingi 2,091,256,445,986.27 sawa na asilimia 15.84 ya mapato yote ya kodi za ndani

ikilinganishwa na mapato ya shilingi 1,081,982,345,036.43 sawa na asilimia 10.31 ya mwaka 2020/2021.

(b) Kuwaendeleza Wachimbaji Wadogo na Kuwawezesha Wananchi Kushiriki katika Uchumi wa Madini

31. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza kipaumbele hicho, Wizara ilitoa elimu jinsi ya kushiriki katika shughuli za madini kwa wachimbaji wadogo katika Mikoa ya Geita, Tabora, Singida, Dodoma, Lindi, Mtwara, Njombe, Ruvuma, Kigoma, Mara na Iringa. Aidha, nakala 400 za Mwongozo wa Wachimbaji Wadogo kuhusu usimamizi wa mazingira, Sheria ya Madini na Kanuni zake zilisambazwa kwa wachimbaji wadogo ili wazitumie katika kuboresha shughuli zao.

32. Mheshimiwa Spika, *GST* ilitoa mafunzo ya uchukuaji wa sampuli kwa ajili ya uchimbaji na uchenjuaji wa madini na namna bora ya kufanya tafiti kwa wachimbaji wadogo 2,200 katika Mikoa ya Lindi na Morogoro. Aidha, utafiti maalum wa kuangalia sifa za miamba na mikanda ya madini ya dhahabu kwenye maeneo ya wachimbaji wadogo ulifanyika katika Wilaya ya Gairo ambapo matokeo ya awali yanaonesha uwepo wa mwendelezo wa

mkondo wa dhahabu kati ya Kijiji cha Kitaita na Leshata.

Picha Na.1: *Wataalamu wa GST wakitoa mafunzo ya nadharia na vitendo kwa wachimbaji wadogo katika Mkoa wa Lindi.*

33. Mheshimiwa Spika, *STAMICO* imeendelea kusimamia shughuli za wachimbaji wadogo katika maeneo mbalimbali hususani kupitia vituo vya mfano vilivyopo Katente, Lwamgasa na Itumbi. Katika kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023, Shirika limetoa huduma za mafunzo kwa wachimbaji wadogo 829 kuhusu matumizi sahihi ya kemikali na vilipuzi. Aidha, *STAMICO* kupitia vituo hivyo imekuwa ikitoa huduma bora ya uchenjuaji wa dhahabu na kwa gharama nafuu kwa wachimbaji wadogo na hivyo kuweza kukusanya jumla ya shilingi bilioni 2.96.

34. *Mheshimiwa Spika,* taasisi za fedha na benki nchini zimeendelea kutoa mikopo pamoja na vifaa kwa wachimbaji wadogo. Taasisi hizo ni pamoja na benki za *NMB*, *NBC, AZANIA, CRDB* na *KCB*. Hadi Machi, 2023 taasisi hizo zimekopesha jumla ya shilingi bilioni 145 kwa wachimbaji wadogo ikilinganishwa na shilingi bilioni 36 zilizokuwa zimekopeshwa hadi kufikia Machi, 2022. ***Nitumie fursa hii kupitia Bunge lako Tukufu kutoa wito kwa taasisi za fedha kuendelea kuwaamini na kuwakopesha wachimbaji wadogo.***

(c) Kuhamasisha Shughuli za Uongezaji Thamani Madini

35. *Mheshimiwa Spika,* Wizara inaendelea kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini nchini kwa lengo la kuyafanya madini yawe na manufaa zaidi kwa watanzania na uchumi wa nchi kwa ujumla. Aidha, ili kuhakikisha kuwa kusudio hilo linafikiwa, Wizara inaandaa Mkakati wa kuwezesha Uongezaji Thamani Madini kwa lengo la kuzalisha bidhaa mbalimbali zinazotokana na madini na kuvutia wawekezaji wa ndani na nje.

36. *Mheshimiwa Spika,* Wizara pia imeandaa Mfumo wa Biashara ya Madini ya Tanzanite ili

kudhibiti bei na kuongeza thamani ya madini hayo. Mfumo huo ulipitiwa na wadau mbalimbali wakiwemo uongozi wa Mkoa wa Manyara, Wilaya ya Simanjiro, Wabunge wa mkoa wa Manyara, Wabunge wa Majimbo yanayopakana na Wilaya ya Simanjiro ambayo ni Kilimanjaro, Arusha na Arumeru, Baraza la Biashara la Taifa (TBNC), wachimbaji pamoja na wafanyabiashara wa madini ya Tanzanite nchini na kutoa maoni yao.

37. Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza juhudi za uongezaji thamani madini, Wizara imeanza shughuli za uboreshaji wa miundombinu ya TGC kwa kuanza ujenzi wa jengo la kisasa ambalo litatumika kutoa mafunzo ya ukataji madini, utambuzi, utengenezaji wa bidhaa za usonara na kuifanya TGC kuwa kituo cha umahiri katika uendelezaji madini ya vito nchini. Vilevile, kama sehemu ya juhudi hizo watumishi wanne (4) walifanya ziara ya mafunzo katika nchi za India na Thailand kwa lengo la kujifunza na kuongeza ujuzi kuhusu uongezaji thamani madini, uendeshaji wa viwanda vya kuchakata madini, utoaji wa huduma za maabara za madini ya vito na utengenezaji wa bidhaa za usonara. Aidha, watumishi watatu (3) wanahudhuria mafunzo ya uongezaji thamani

madini ndani ya nchi na watumishi sita (6) wamehudhuria mafunzo hayo katika nchi za Thailand, China na India.

Picha Na.2: *Wanafunzi wa Kituo cha Jemolojia Tanzania wakiwa kwenye mafunzo ya uongezaji thamani madini ya vito.*

38. *Mheshimiwa Spika,* Serikali imefanya marekebisho ya Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 kwa kuanzisha leseni ndogo ya uchenjuaji wa madini (Primary Processing Licence) ili kurasimisha shughuli za uchenjuaji zinazofanyika katika mialo na makarasha.

(d) Kuhamasisha Biashara na Uwekezaji katika Sekta ya Madini

39. *Mheshimiwa Spika,* Serikali imeendelea kuhamasisha uwekezaji katika Sekta ya Madini ili

kuongeza mchango wa Sekta katika Pato la Taifa. Katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023, Wizara kupitia Tume ya Madini imetoa leseni kubwa ya uchimbaji wa madini ya kinywe kwa *Kampuni ya Faru Graphite Corporation Limited* (FGCL) pamoja na leseni ya uchimbaji wa kati wa madini ya Tanzanite kwa kampuni ya *Franone Mining Limited* kwa ajili ya kuendeleza Kitalu "C" Mirerani. Aidha, kutokana na uhamasishaji ambao umefanyika katika Sekta ya Madini, jumla ya leseni 6,381 zilitolewa katika shughuli za utafutaji, uchimbaji, biashara na uongezaji thamani madini kati ya leseni 6,116 zilizopangwa kutolewa katika kipindi husika.

40. *Mheshimiwa Spika*, thamani ya uwekezaji katika miradi ya uchimbaji wa madini ya kinywe na uchimbaji wa kati wa madini ya Tanzanite inatarajiwa kuwa kiasi cha takriban dola za Marekani milioni 538.925 sawa na shilingi trilioni 1.26. Uwekezaji huu utaongeza ajira, kodi, tozo mbalimbali, manufaa yatokanayo na uwajibikaji wa kampuni za madini kwa jamii (CSR) na ushirikishwaji wa watanzania katika uuzaji wa bidhaa na utoaji huduma katika shughuli za madini (Local Content). Aidha, takriban ajira 14,742 zimezalishwa kwenye migodi mikubwa kwa mwaka

2021. Kati ya ajira hizo 14,308 ni za watanzania ambazo ni asilimia 97 na ajira 434 sawa na asilimia 3 ni za wageni. Ajira hizi zitaendelea kuongezeka kutokana na matakwa ya leseni na Kanuni za Ushirikishwaji wa watanzania.

41. *Mheshimiwa Spika,* vilevile, Serikali imesaini mikataba ya uchimbaji mkubwa na wa kati wa madini muhimu na madini mkakati na kampuni za Evolution Energy Minerals Limited, EcoGraf Limited na Peak Rare Earth Limited zote za Australia tarehe 17 Aprili, 2023. Mikataba hiyo ina thamani ya dola za Marekani milioni 667 ikihusisha uchimbaji wa madini ya kinywe katika eneo la Chilalo Wilaya ya Ruangwa na Epanko Wilaya ya Ulanga pamoja na madini adimu (rare earth elements) katika eneo la Ngualla Wilaya ya Songwe.

42. *Mheshimiwa Spika,* kwa mujibu wa makubaliano hayo, miradi hiyo itasimamiwa na Kampuni za ubia baina ya Serikali na Wawekezaji za Kudu Graphite Limited kwa mradi wa Chilalo, Duma TanzGraphite kwa mradi wa Epanko na Mamba Minerals Corporation kwa mradi wa Ngualla. Aidha, katika uwekezaji huo Serikali itakuwa na umiliki wa hisa asilimia 16 zisizoshuka thamani. Kupitia miradi hiyo, Serikali itapata manufaa mbalimbali ikiwemo

kodi mbalimbali, mrabaha, ada ya ukaguzi na tozo za huduma *(service levy)*, ajira, maendeleo ya miundombinu, uhaulishwaji wa teknolojia mbalimbali, huduma kwa jamii na ununuzi wa bidhaa na huduma zinazopatikana hapa nchini.

43. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea na jitihada za kutangaza fursa za uwekezaji na kutoa elimu kwa umma kupitia ziara mbalimbali za viongozi; kwenye vyombo vya habari; majukwaa ya ushirikishwaji wa watanzania; mikutano ya kitaifa; kikanda na kimataifa. Katika kutekeleza hilo, Wizara iliandaa na kushiriki mikutano mbalimbali ikiwemo: mkutano wa nchi za Afrika zinazozalisha Almasi (ADPA) uliofanyika Jijini Arusha na Victoria Falls nchini Zimbabwe; mkutano wa kupambana na vitendo vya utoroshaji wa madini katika nchi za Maziwa Makuu (ICGLR) uliofanyika nchini Zambia; kongamano la 91 la Jumuiya ya Umoja wa Watafutaji na Wawekezaji wa Rasilimali za Madini (PDAC) nchini Canada; mkutano wa Uchumi wa Bahari uliofanyika nchini Jamaica; kongamano la ushirikiano wa kibiashara kati ya Tanzania na Afrika Kusini; na mkutano kuhusu uwekezaji katika madini mkakati uliofanyika Riyadh - Saudi Arabia.

Mikutano hiyo imewezesha kubadilishana uzoefu na kuimarisha ulinzi wa rasilimali madini.

Picha Na. 3: *Katibu Mkuu Wizara ya Madini Bw. Kheri A. Mahimbali akishiriki katika mkutano wa nchi za Afrika zinazozalisha Almasi (ADPA) uliofanyika nchini Zimbabwe.*

44. Mheshimiwa Spika, Wizara iliandaa na kushiriki maonesho ndani na nje ya nchi ikiwemo maonesho ya 5 ya teknolojia ya Madini yaliyofanyika Mkoani Geita, Maonesho ya kwanza ya teknolojia ya Madini yaliyofanyika Wilaya ya Chunya Mkoani Mbeya na Maonesho ya madini ya vito na bidhaa za usonara yaliyofanyika *Bangkok* nchini *Thailand* (Thailand Gem and Jewelry Fair). Maonesho ya ndani yalihusisha washiriki zaidi ya 600 wakiwemo

wachimbaji wadogo, wa kati na wakubwa, pamoja na taasisi za kifedha.

45. Mheshimiwa Spika, katika maonesho ya ndani ya nchi pia, Wizara iliendesha kliniki ya mambo ya Madini iliyosikiliza migogoro mbalimbali na kuitolea ufafanuzi. Kupitia maonesho na mikutano ya nje, tumeendelea kujifunza na kuongeza ujuzi kutoka nchi nyingine kuhusu masuala mbalimbali ya namna ya kuboresha usimamizi katika Sekta ya Madini, teknolojia za kisasa na kujenga mahusiano ya kidiplomasia ambayo ni msingi wa ustawi wa biashara na uwekezaji baina ya nchi yetu na nchi nyingine.

Picha Na. 4: *Maonesho ya kwanza ya teknolojia ya Madini Mkoa wa Mbeya yaliyofanyika katika Viwanja vya Sinjiriri Wilaya ya Chunya.*

(e) Kusimamia Mfumo wa Ukaguzi wa Shughuli za Migodi

46. Mheshimiwa Spika, shughuli za ukaguzi wa migodi na mazingira zinahusisha ukaguzi wa usalama, afya, mazingira na matumizi salama ya baruti katika shughuli za uchimbaji wa madini. Katika kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023 migodi mikubwa (6) ya Williamson Diamond, Buckreef, North Mara, Geita Gold, Bulyanhulu, na Buzwagi; migodi 66 ya kati na migodi midogo 19,528 ilikaguliwa katika maeneo mbalimbali nchini.

47. Mheshimiwa Spika, kaguzi hizo zilifanyika katika Mikoa ya Kimadini ya Dar es Salaam, Pwani, Mara, Kahama, Njombe, Shinyanga, Geita, Rukwa, Lindi, Ruvuma, Mtwara, Tanga, Mirerani, Manyara, Mwanza, Singida, Kigoma, Dodoma, Mbeya, Chunya, Morogoro, Mahenge, Songwe na Katavi.

48. Mheshimiwa Spika, katika kaguzi hizo mapungufu mbalimbali yalibainika ikiwemo kutokutekelezwa kwa maelekezo ya Kamati ya Kitaifa ya Ufungaji Migodi, utunzaji usiofaa wa taka ngumu ikiwemo kuchanganya taka ngumu na mabaki ya baruti, kutowasilishwa kwa taarifa ya usanifu wa eneo la kuhifadhia miambataka, kutofukiwa kwa

mashimo na kutokutumia vifaa kinga na matumizi yasiyo sahihi ya vilipuzi. Wahusika walielekezwa kurekebisha makosa yaliyojitokeza kwa kuzingatia matakwa ya Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 na marekebisho yake, pamoja na Sheria ya Utunzaji wa Mazingira ya Mwaka 2004.

Picha Na. 5: *Wataalamu kutoka Tume ya Madini wakikagua mgodi wa dhahabu wa North Mara.*

(f) Kuzijengea Uwezo Taasisi Zilizo Chini ya Wizara ili Ziweze Kutekeleza Majukumu kwa Ufanisi

49. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuhakikisha kuwa taasisi zake zinatekeleza majukumu yao kwa ufanisi ili kusaidia Sekta kuendelea kuongeza mchango katika Pato la Taifa. Katika kuzijengea uwezo, Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST) imewezeshwa

kununua vitendea kazi ikiwemo basi kwa ajili ya watumishi, vifaa vya jiosayansi na maabara pamoja na kuendelea na ujenzi wa jengo la kuhifadhia sampuli za miamba choronge linalojengwa katika eneo la Kizota – Dodoma.

50. Mheshimiwa Spika, STAMICO imewezeshwa kununua mitambo mitano (5) ya uchorongaji kwa ajili ya wachimbaji wadogo na mitambo miwili (2) ya uzalishaji wa mkaa mbadala (Coal briquette). Aidha, TGC imewezeshwa kununua magari manne (4) kwa ajili ya kufanikisha shughuli za Kituo na fedha kwa ajili ya mafunzo ya kuwaongezea ujuzi watumishi. Vilevile, Tume ya Madini inaendelea na ujenzi wa jengo la ofisi makao makuu.

(g) Kuendeleza Rasilimaliwatu na Kuboresha Mazingira ya Kufanyia Kazi

51. Mheshimiwa Spika, rasilimaliwatu na mazingira ya kazi ni muhimu kuimarishwa wakati wote ili kufikia malengo yaliyowekwa. Wizara imefanya yafuatayo katika kutekeleza kipaumbele hiki: kuajiri watumishi wapya 30 na kujaza nafasi zilizo wazi 26 kwa utaratibu wa uhamisho kwa watumishi wenye sifa na ujuzi unaostahili; kuendelea na ujenzi wa jengo la ofisi ya makao makuu ya Wizara; kuwawezesha

watumishi 114 kupata mafunzo ya muda mfupi na watumishi 100 kupata mafunzo ya muda mrefu ndani na nje ya nchi; kufuatilia na kuhakikisha kuwa maslahi na stahiki za watumishi zinapatikana ikiwemo upandishaji vyeo kwa wakati.

D. UTEKELEZAJI WA MAENEO MENGINE

52. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023, Wizara imefanya utekelezaji kwenye maeneo mengine kama ifuatavyo;

(i) Ufuatiliaji na Usimamizi wa Shughuli za Baruti

53. ***Mheshimiwa Spika,*** katika kuhakikisha shughuli za biashara na uhifadhi wa baruti zinafuata matakwa ya Sheria ya Baruti ya Mwaka 1963, Wizara imefanya ukaguzi wa maghala ya kuhifadhi baruti 26 katika mkoa wa Geita, 20 katika mkoa wa Mbeya, 14 katika mkoa wa Songwe, 9 katika mkoa wa Mwanza, 7 katika mkoa wa Tanga na 3 katika mkoa wa Pwani. Aidha, Wizara ilifanya ukaguzi katika kiwanda cha kutengeneza baruti cha kampuni ya *Mbogo Mining and General supply* katika kijiji cha Ihayabuyaga Wilaya ya Magu Mkoani Mwanza kuhakikisha shughuli za utengenezaji baruti zinazingatia Sheria ya Baruti ya Mwaka 1963. Baadhi

ya maghala yaliyobainika kuwa na mapungufu kama ukosefu wa vipima joto, *fire extinguisher*, mpangilio hatarishi wa vilipuzi na maghala kuzungukwa na nyasi. Wahusika walipewa siku 14 za kurekebisha mapungufu hayo na walitekeleza maelekezo waliyopewa.

54. Mheshimiwa Spika, vilevile, Wizara ilifanya ukaguzi wa maghala ya kuhifadhia baruti ya kampuni za *Tanga Cement* iliyooomba maghala yao kuvunjwa. Kupitia ukaguzi huo kibali cha kubomoa maghala ya kuhifadhi baruti kilitolewa kwa mhusika baada ya kuona maghala yaliyoainishwa na kampuni hiyo yanastahili kuvunjwa kwa mujibu wa Sheria ya Baruti ya Mwaka 1963.

55. Mheshimiwa Spika, Ukaguzi mwingine katika maeneo kwa ajili ya ujenzi wa maghala ya kuhifadhi baruti ulifanyika kwa kampuni ya Siontinto katika kijiji cha Mitunduliani Wilaya ya Bagamoyo Mkoani Pwani. Kupitia ukaguzi huo kibali kwa ajili ya ujenzi wa maghala ya kuhifadhi baruti kilitolewa kwa mhusika baada ya kuona eneo lililopendekezwa kwa ajili ya ujenzi linafaa kwa mujibu wa Sheria ya Baruti Sura, 56. Aidha, vibali na leseni za baruti vilivyotolewa vimeipatia Serikali jumla ya shilingi 376,528,000.

(ii) Ununuzi wa Madini ya Tanzanite

56. *Mheshimiwa Spika,* katika Mwaka wa Fedha 2022/2023 mawe mawili (2) ya madini ya Tanzanite yenye uzito mkubwa, moja likiwa na kilo 3.74 na lingine lenye kilo 1.48 yenye jumla ya thamani ya shilingi 2,245,571,543.46 yalinunuliwa na Serikali na kuhifadhiwa Benki Kuu ya Tanzania.

Picha Na. 6: *Naibu Waziri wa Madini Dkt. Steven Kiruswa akiwa ameshika vipande viwili vya madini ya Tanzanite yaliyopatikana kutoka mgodi wa Anselm Kawishe uliopo Mirerani Wilaya ya Simanjiro.*

(iii) Marekebisho ya Sheria na Uandaaji wa Kanuni

57. Mheshimiwa Spika, ili kupanua wigo wa shughuli za madini nchini, Serikali imefanya marekebisho mbalimbali katika Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 kupitia Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali Na. 3 ya Mwaka 2022. Marekebisho hayo ni pamoja na kuanzisha leseni ndogo ya uchenjuaji wa madini (Primary Processing Licence); na kumpa Waziri mamlaka ya kurejesha serikalini maeneo ya leseni za madini zilizofikia ukomo kwa mujibu wa Sheria ili ikionekana yanafaa yaweze kutengwa kwa ajili ya kufanyiwa utafiti na GST. Marekebisho hayo ya Sheria yamewezesha kurasimisha shughuli za uchenjuaji wa madini na kuiwezesha Serikali kujua makadirio ya mashapo kupitia tafiti za *GST* na kufanya majadiliano yenye tija na kampuni za madini ambazo Serikali inashiriki kupitia ubia.

58. Mheshimiwa Spika, marekebisho ya Sheria pia yameipa Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini (GST) mamlaka ya kisheria ya kufanya utafutaji wa kina wa kimkakati wa madini; kuweka muda wa uhuishaji wa leseni za utafutaji wa madini

(Prospecting Licence) wa kipindi cha pili; na kuweka muda wa kuanza shughuli za uchimbaji baada ya kupewa leseni kwa wamiliki wa leseni ndogo ya uchimbaji (Primary Mining Licence).

59. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imetunga Kanuni za Madini (Ufifilishaji wa Makosa) za Mwaka 2022 (compounding of offences) na kutagazwa katika Tangazo la Serikali Na. 549 la tarehe 2/9/2022. Kanuni hizi zinaweka masharti mbalimbali ikiwemo utaratibu wa kufifilisha makosa, ulipaji wa fedha kwa kosa lililofifilishwa, utaratibu wa kukazia amri ya ufifilishaji iliyotolewa na Tume ya Madini, utunzaji wa fedha zinazotokana na ufifilishaji wa makosa na utoaji wa taarifa kwa Mkurugenzi wa Mashtaka. Aidha, ufifilishaji wa makosa ya jinai chini ya Sheria ya madini unamtaka mtu aliyetenda kosa kukiri kutenda kosa la jinai na hivyo kuwa na hiari ya kulipa kiasi kilichofifilishwa badala ya kushtakiwa mahakamani.

60. *Mheshimiwa Spika,* vilevile, Wizara imetunga Kanuni mpya za Madini (Ushiriki wa Serikali) za Mwaka 2022 na kutangazwa katika Tangazo la Serikali Na. 574 la tarehe 23/9/2022. Kanuni hizi pamoja na masuala mengine zinaweka masharti ya leseni zinazorejeshwa Serikalini, masharti ya umiliki

wa hisa za serikali zisizofifishwa (non dilutable shares) na haki zake, misingi ya kuingia ubia kati ya Serikali na Kampuni za Madini, usimamizi wa kampuni za ubia na models za mkataba wa msingi wa ubia na Katiba ya Kampuni ya wanahisa katika ubia.

(iv) Ushirikishwaji wa Watanzania na Wajibu wa Kampuni kwa Jamii katika Sekta ya Madini

61. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 Wizara kupitia Tume ya Madini ilipokea na kupitia jumla ya mipango 510 ya ushirikishwaji wa Watanzania katika Sekta ya Madini ambapo mipango 505 iliidhinishwa. Mipango mitano (5) haikukidhi vigezo vya kuidhinishwa na hivyo wahusika walipewa muda wa kurekebisha. Aidha, Tume ya Madini ilipokea jumla ya maombi 513 kutoka kwa wamiliki wa leseni na wakandarasi mbalimbali kwa ajili ya idhini ya kuendelea na hatua mbalimbali za ununuzi wa huduma na bidhaa.

62. Mheshimiwa Spika, katika kusimamia utekelezaji wa Kanuni za ushirikishwaji wa watanzania katika Sekta ya Madini na kuhakikisha watanzania wananufaika na uwepo wa migodi, jumla ya kampuni tatu (3) za kitanzania zimeonesha

nia ya kujenga viwanda vya kutengeneza vifaa vinavyotumika migodini. Vifaa hivyo ni *wiremesh*, *coretrays* na *bolts* zinazotumika migodini ambazo kwa sasa zinaagizwa kutoka nje ya nchi. ***Nitumie fursa hii kupitia Bunge lako Tukufu kutoa wito kwa watanzania wenye uwezo wa kuanzisha viwanda hapa nchini vya vifaa vinavyotumika migodini kuchangamkia fursa hii.***

63. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha Ushirikishwaji wa Watanzania katika Sekta ya madini unaimarika, Tume ya Madini iliandaa jukwaa la Ushirikishwaji wa Watanzania ambalo liliambatana na Maonesho ya bidhaa na huduma kutoka kwa wamiliki wa leseni za Madini na Watoa huduma migodini (contractors) Jijini Arusha ambapo zaidi ya washiriki 560 walishiriki katika Jukwaa hilo. Kaulimbiu ilikuwa *"Ushirikishwaji wa Watanzania katika Sekta ya Madini kwa kufungamanisha na Sekta Nyingine kwa uchumi imara wa Nchi"*. Kauli mbiu hii inaenda sambamba na utekelezaji wa Sera ya Madini ya Mwaka 2009. Aidha, Tume ya Madini pamoja na mambo mengine itahakikisha bidhaa na huduma zinazozalishwa hapa nchini zinapewa kipaumbele migodini kwa mujibu wa Kanuni za Ushirikishwaji wa Watanzania.

64. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha tunaendana na kasi ya ukuaji wa teknolojia na kutimiza matakwa ya Kanuni za ushirikishwaji wa Watanzania, Wizara kwa kushirikiana na Tume ya Madini imeunda Mfumo wa uendeshaji na Usimamizi wa Ushirikishwaji wa Watanzania katika Sekta ya Madini (LCCR-MIS). Mfumo huu ndo utakaotumika katika shughuli zote za ushirikishwaji wa watanzania (Local content) na utarahisisha shughuli zote za ununuzi na uwasilishaji wa mipango ya ushirikishwaji wa Watanzania.

65. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kampuni za madini zinatekeleza wajibu wake kwa jamii (CSR), Wizara imeandaa Rasimu ya Kanuni za Madini (Wajibu wa Wamiliki wa Leseni za Madini kwa Jamii) za Mwaka 2023 na kuiwasilisha katika ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa hatua zaidi. Aidha, Rasimu hiyo imezingatia maoni ya wadau mbalimbali wa Sekta ya Madini.

(v) Masuala Mtambuka

66. Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa Masuala Mtambuka, Wizara imeendelea kuwahudumia watumishi wanaoishi na Virusi vya UKIMWI waliojitokeza kwa kuwapatia fedha taslimu

kwa ajili ya huduma ya lishe bora na vifaa kinga ili kupambana na maambukizi mapya ya Virusi vya UKIMWI. Aidha, mafunzo yameendelea kutolewa kuhusu kudhibiti Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza (MSY) na Kifua Kikuu kwa watumishi pamoja na kuhamasisha watumishi kushiriki katika michezo na kufanya mazoezi kwa ajili ya kuimarisha afya na kuepuka uwezekano wa kupata Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza (MSY). Aidha, Wizara imeendelea kushawishi watumishi kupima afya kwa hiari. Vilevile, Wizara imeendelea kutekeleza Mpango Mkakati wa Wizara dhidi ya Rushwa.

E. UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA TAASISI ZILIZO CHINI YA WIZARA

67. *Mheshimiwa Spika*, Wizara ina jukumu la kusimamia taasisi tano (5), ambazo ni Tume ya Madini; Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST); Shirika la Madini la Taifa (STAMICO); Taasisi ya Uhamasishaji Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali Madini, Mafuta na Gesi Asilia (TEITI) na Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC).

(a) Tume ya Madini

68. *Mheshimiwa Spika*, Tume ya Madini inasimamia na kudhibiti shughuli zote

zinazohusiana na Sekta ya Madini zikiwemo utafutaji, uchimbaji, ukaguzi wa migodi na usimamizi wa baruti, uongezaji thamani na biashara ya madini. Taasisi imetekeleza kazi zake kama ifuatavyo: -

(i) Utoaji na Usimamizi wa Leseni za Madini

69. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023, Tume ya Madini imetoa jumla ya leseni 6,381 kati ya leseni 6,116 zilizopangwa kutolewa katika kipindi husika. Leseni zilizotolewa ni kama ifuatavyo: Leseni ya Uchimbaji Mkubwa wa Madini (SML) – 01; Leseni za Uchimbaji wa Kati wa Madini (MLs)-08; Leseni za Utafutaji wa Madini (PLs) -218; Leseni za Uchimbaji Mdogo (PMLs) – 3,865; Leseni kubwa za biashara (DLs) – 618; Leseni ndogo za biashara (BLs) – 1,649; na Leseni za Uchenjuaji wa Madini (PCLs) – 25.

70. Mheshimiwa Spika, hata hivyo, katika kipindi rejewa, leseni 19 za utafutaji wa madini, leseni 18 za uchimbaji wa kati wa madini zilipewa hati za makosa kutokana na kutozingatia matakwa ya Sheria ya Madini ya Mwaka 2010. Aidha, leseni 12 za utafutaji madini na leseni 13 za uchimbaji wa

kati zilifutwa baada ya kushindwa kurekebisha makosa.

(ii) Uendelezaji na Usimamizi wa Mifumo ya TEHAMA

71. Mheshimiwa Spika, katika kuboresha huduma za utoaji na usimamizi wa leseni, Tume imeendelea kuimarisha mfumo wake wa usimamizi na utoaji wa leseni za madini kwa kushirikiana na wataalam wa Wizara ya Fedha na Mipango pamoja na Mamlaka ya Serikali Mtandao (e-GA*)* ili kuendana na kasi ya uchakataji wa maombi ya leseni yanayopokelewa kila siku.

(iii) Ukaguzi na Biashara ya Madini

72. Mheshimiwa Spika, katika ukaguzi na biashara ya madini shughuli zifuatazo zilitekelezwa: kudhibiti utoroshaji wa madini; kusimamia shughuli za uthaminishaji madini nchini; kushiriki minada ya madini; kuandaa bei elekezi; usimamizi wa shughuli za maabara; na kufanya ukaguzi wa fedha, kodi na Ushirikishwaji wa Watanzania (Local Content) katika Sekta ya Madini.

73. Mheshimiwa Spika, shughuli za usimamizi wa biashara ya Madini kwa kipindi cha kuanzia

Julai, 2022 hadi Machi, 2023 zilifanyika kwa kushirikiana na Mamlaka nyingine za Serikali ambapo Tume ya Madini ilikusanya jumla ya shilingi 117,616,806,020.64 kutokana na mrabaha na ada ya ukaguzi kwenye masoko ya madini 42 na vituo vya ununuzi wa madini 93. Kati ya makusanyo hayo, shilingi 101,405,400,832.03 zilitokana na mrabaha; na shilingi 16,211,405,188.61 zilitokana na ada ya ukaguzi wa madini.

(iv) Shughuli za Ukaguzi wa Migodi, Mazingira na Usimamizi wa Baruti

74. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023 shughuli za ukaguzi migodi na mazingira zilihusisha ukaguzi uliolenga usalama, afya, mazingira na matumizi salama ya baruti katika shughuli za uchimbaji wa madini kama ifuatavyo:

Ukaguzi katika Migodi Mikubwa

75. Mheshimiwa Spika, katika kipindi rejewa, migodi Mikubwa Mitano (5) ya *Williamson Diamond*; *Buckreef*; *North Mara, Geita Gold* na Buzwagi ilikaguliwa. Mapungufu yaliyobainika ni kupasuka kwa sehemu ya bomba la maji kutoka shimo la Gokona kwenda kwenye bwawa la kuhifadhia maji

katika Mgodi wa North Mara; kutowasilisha taarifa ya usanifu wa eneo la kuhifadhia miambataka (*Waste Rock Dump* - WRD) na mpango wa uchimbaji katika Mgodi wa Buckreef*;* kutokuwepo kwa taarifa ya usanifu ya ufungaji wa bwawa la zamani la topesumu katika Mgodi wa Geita; uwepo wa mmomonyoko wa udongo katika baadhi ya maeneo ya kuhifadhia miambataka hali inayoweza kusababisha ukuta kutokuwa imara katika Mgodi wa Buzwagi. Hatua zilizochukuliwa ni pamoja na migodi kuelekezwa kurekebisha mapungufu yote yaliyobainika kwa kufuata Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya Mwaka 2004 na Sheria ya Madini ya Mwaka 2010.

Ukaguzi katika Migodi ya Kati

76. Mheshimiwa Spika, katika kipindi rejewa, jumla ya migodi 66 ya uchimbaji wa kati wa madini ilikaguliwa katika Mikoa ya kimadini ya Dar es Salaam, Pwani, Mara, Kahama, Njombe, Shinyanga, Geita, Rukwa, Lindi, Ruvuma, Mtwara, Tanga, Mirerani, Manyara, Mwanza, Singida, Kigoma, Dodoma, Mbeya, Chunya, Morogoro, Mahenge, Songwe na Katavi. Katika kaguzi hizo mapungufu mbalimbali yalibainika ikiwemo kutokutekelezwa kwa maelekezo ya Kamati ya Kitaifa ya Ufungaji

Migodi, utunzaji usiofaa wa taka ngumu na kutowasilishwa kwa taarifa ya usanifu wa eneo la kuhifadhia miambataka. Wahusika walielekezwa kurekebisha mapungufu yaliyojitokeza kwa kufuata Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 na marekebisho yake pamoja na kuzingatia Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya Mwaka 2004.

Ukaguzi katika Migodi Midogo

77. Mheshimiwa Spika, katika kipindi rejewa, ukaguzi ulifanyika kwenye migodi 19,528 katika Mikoa ya kimadini ya Morogoro, Tabora, Arusha, Kahama, Mwanza, Tanga, Manyara, Iringa, Njombe, Mbogwe, Shinyanga, Dodoma, Kigoma, Kagera, Chunya, Geita, Mara, Mbeya, Rukwa, Lindi, Ruvuma, Mtwara, Songwe, Pwani, Dar es Salaam na Katavi. Katika kaguzi hizo mapungufu mbalimbali yalibainika ikiwemo kutofukiwa kwa mashimo na kutotumia kwa usahihi vifaa kinga na vilipuzi. Wahusika walielekezwa kuyafanyia kazi mapungufu yaliyobainika ili kuwa na uchimbaji wenye tija.

***Picha Na. 7**: Waziri wa Madini Dkt. Doto Biteko (MB.) akiwa kwenye ukaguzi wa mgodi wa uchimbaji mdogo wa dhahabu Chunya.*

Ukaguzi wa Maghala, Stoo na Masanduku ya Kuhifadhia Baruti

78. Mheshimiwa Spika, katika kipindi rejewa, jumla ya maghala na stoo za kuhifadhia Baruti 243 yalikaguliwa. Kaguzi hizo zilifanyika katika Mikoa ya kimadini ya Shinyanga, Geita, Pwani, Dar es Salaam, Katavi, Rukwa, Iringa, Mtwara, Lindi, Mwanza, Singida, Mirerani, Kigoma na Morogoro. Katika kaguzi hizo masuala mbalimbali yalibainika ikiwemo mpangilio usiofaa wa utunzaji baruti, wamiliki kutokuwa na leseni za uendeshaji wa maghala na kutokulipwa kwa ada ya mwaka ya leseni. Wahusika walielekezwa kuyafanyia kazi mapungufu

yaliyobainika ili kuepusha athari zinazoweza kujitokeza.

Ukaguzi wa Mitambo ya Kuchenjulia Dhahabu (Vat Leaching, CIP na Elution)

79. *Mheshimiwa Spika,* katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023, Tume ya Madini ilifanya ukaguzi wa mitambo ya kuchenjulia dhahabu kama ifuatavyo: 646 ya *Vat leaching,* 10 ya *CIP* na 97 ya *elution* ilikaguliwa katika Mikoa ya kimadini ya Dodoma, Geita, Katavi, Lindi, Mara, Mbogwe, Mtwara, Mwanza, Iringa, Chunya, Shinyanga, Tanga, Songwe na Ruvuma. Aidha, kaguzi hizo zilibaini maeneo yenye udongo wa mabaki ya dhahabu (tailings), kutowekewa mifereji ya kuyazunguka kwa lengo la kuzuia utiririshaji wa maji taka kwenda kwenye mazingira na baadhi ya *elution plants* kutokuwa na mfumo wa kuchuja hewa wakati wa uoshaji. Wahusika walielekezwa kuyafanyia kazi mapungufu hayo.

80. *Mheshimiwa Spika,* katika kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023 viwanda viwili (2) vya kusafisha dhahabu (refineries) vya *African Eyes Company Ltd* ya Geita na *Banjul Ltd* ya Dar es Salaam vilikaguliwa kwa lengo la kujiridhisha kama viwanda hivyo vimekidhi vigezo vya kuanza

uzalishaji, ikiwemo ukamilishaji wa ujenzi na usimikaji wa mitambo. Ukaguzi huo ulibaini kuwa viwanda hivyo vimekidhi vigezo na vinajiandaa kwa uzalishaji.

81. Mheshimiwa Spika, katika kipindi rejewa, jumla ya mabwawa ya topesumu (TSF) 18 yalikaguliwa kwa lengo la kutoa vibali vya ujenzi au kutumia mabwawa hayo. Ukaguzi huo ulilenga kuangalia maeneo yanayopendekezwa kwa ajili ya ujenzi kama yanafaa. Katika ukaguzi huo *TSF* 10 zilikidhi vigezo na kupewa vibali na *TSF* nane (8) ambazo ni Maweni *Gold Mines Limited, GGM*, *Xinyuan Tanzania Co. Ltd A.S, Lulila – PCL, Waja General C. Ltd* - Mbogwe*, Waja General C. Ltd* - Mwakitolyo*, Bukreef Gold Mine* na *Mawe Meru Gold Limited* - Mwakitolyo hazikukidhi vigezo, hivyo wahusika walielekezwa kurekebisha mapungufu yaliyobainishwa.

82. Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini ilifanya ukaguzi maalumu wa mabwawa 63 ya kuhifadhia topesumu yaliyopo katika Mikoa mbalimbali ya kimadini hapa nchini kwa lengo la kujiridhisha na usalama wake. Ukaguzi huo ulibaini kuwa mabwawa hayo yapo katika hali inayostahimili matumizi kwa kuzingatia miongozo ya uendeshaji wake.

Kupitia Taarifa za Mipango ya Ufungaji Migodi (MCP)

83. Mheshimiwa Spika, katika kipindi husika jumla ya Mipango ya Ufungaji Migodi tisa (9) ilijadiliwa na Kamati ya Kitaifa ya Ufungaji Migodi (NMCC). Kati ya Mipango hiyo, Mipango ya migodi sita (6) iliidhinishwa, ambayo ni *Wiliamson Diamond Limited, Mbeya Cement Company Limited*, *North Mara Gold Mine, Buckreef Gold Company Limited*, *STAMIGOLD Biharamulo Mine* na *GGML Old TSF*. Mipango ya migodi mitatu (3), ambayo ni *Minjingu Mines and Fertilizers, CATA Mining Company Liimited na MMG Gold Mine* haikuidhinishwa kutokana na mapungufu yaliyobainika yanayohitaji maboresho.

(v) Utoaji wa Huduma za Maabara

84. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 jumla ya sampuli 6,047 za wateja mbalimbali zilipokelewa na kuchunguzwa kupitia maabara ya Tume ya Madini. Kati ya sampuli hizo, sampuli 1,679 zilitoka migodi mikubwa ya dhahabu kwa ajili ya kuwezesha Serikali kukokotoa mapato stahiki na sampuli 4,351 zilitoka kwa wateja binafsi ili kuwasaidia kufanya maamuzi sahihi katika uzalishaji na biashara ya madini. Huduma

iliyotolewa iliwezesha Serikali kupata makusanyo ya kiasi cha shilingi 336,136,000.00.

Picha Na. 8: *Mtaalamu wa Maabara ya Tume ya Madini akiwa katika shughuli ya upimaji wa sampuli za madini.*

(vi) Utambuzi na Uthaminishaji wa Madini Yaliyoingizwa Nchini na Yaliyosafirishwa Nje ya Nchi

85. Mheshimiwa Spika, katika hatua ya kuimarisha na kusimamia biashara ya madini nchini, Wizara kupitia Tume ya Madini ilitoa jumla ya vibali 90 vya uingizaji madini nchini yenye thamani ya dola za Marekani 12,732,417.06 kwa kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023.

86. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2022, jumla ya vibali 10,318 vyenye thamani ya dola za

Marekani milioni 3,240.35 vya kuuza madini nje ya nchi vilitolewa ikilinganishwa na vibali 5,526 vilivyotolewa mwaka 2021 vyenye thamani ya dola za Marekani milioni 3,046.23. Ongezeko la vibali hivyo kwa kiasi kikubwa limetokana na ongezeko la mauzo ya makaa ya mawe nje ya nchi.

(vii) Mchango wa Sekta ya Madini Katika Kuliingizia Taifa Fedha za Kigeni

87. Mheshimiwa Spika, mchango wa Sekta ya Madini katika kuliingizia Taifa fedha za kigeni umekuwa ukiimarika mwaka hadi mwaka. Mwaka 2022 madini yenye thamani ya dola za Marekani milioni 3,395.3 yaliuzwa nje ya nchi sawa na asilimia 56 ya mauzo yote ya bidhaa nje ya nchi ikilinganishwa na mauzo ya dola za Marekani milioni 3,116.4 sawa na asilimia 45.9 mwaka 2021.

(viii) Ukaguzi wa Hesabu za Fedha na Kodi

88. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023, Tume ya Madini imefanya ukaguzi wa kampuni 12. Kati ya kampuni hizo, tatu (3) ni za viwanda vya Saruji na tisa (9) ni za miradi ya barabara. Kaguzi hizo zimewezesha kuibua hoja mbalimbali zinazohusiana na kutolipwa kwa malipo mbalimbali ya Serikali ya shilingi 5,300,640,044.28.

Aidha, shilingi 261,079,078.13 zimekusanywa kutokana na ukaguzi huo hadi kufikia Machi, 2023. Tume ya Madini inaendelea kufuatilia malipo yaliyobaki ili yalipwe.

(ix) Utoaji wa Elimu kwa Wadau wa Sekta ya Madini

89. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha tunaepusha masuala ya migogoro inayoweza kutokana na shughuli za madini nchini, Tume ya Madini imeendelea kutoa elimu ya Sheria ya Madini ya Mwaka 2010 kupitia vyombo mbalimbali vya habari nchini. Aidha, mafunzo maalum yametolewa kwa wachimbaji wadogo wapatao 500 katika mikoa ya Dodoma, Singida na Mara. Mafunzo hayo yalilenga kuwajengea uelewa kuhusu Sekta ya Madini.

90. Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini imeendelea kusogeza huduma karibu na wananchi kwa kufungua Ofisi mpya katika Mkoa wa kimadini wa Mahenge hivyo kuwa na jumla ya Ofisi 30 za Maafisa Madini Wakazi (RMOs) zilizopo nchi nzima. Pia, Tume ya Madini ina Ofisi 13 za Maafisa Migodi Wakazi (MROs). ***Nitoe wito kwa Wadau wa Sekta ya Madini nchini kuzitumia ipasavyo ofisi hizo***

ili kupata huduma mbalimbali ili kuwa na uchimbaji salama na wenye tija.

Picha Na. 9: *Waziri wa Madini Mhe. Dkt. Doto Biteko (Mb.) akizindua Ofisi mpya ya Afisa Madini Mkazi Mahenge.*

(b) Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)

91. Mheshimiwa Spika, Shirika la Madini la Taifa linawekeza katika miradi ya kimkakati kwa niaba ya Serikali na kuwaendeleza wachimbaji wadogo. Katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 Shirika limetekeleza majukumu yake kama ifuatavyo: -

(i) Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo

92. Mheshimiwa Spika, Shirika linamiliki na kusimamia miradi mitano (5) ambayo ni: mradi wa

makaa ya mawe wa Kabulo-Kiwira; mradi wa makaa ya kupikia (Coal Briquettes); mradi wa kuuza kemikali na vilipuzi; mradi wa huduma za uchorongaji; na mradi wa usimamizi wa vituo vya mfano vya wachimbaji wadogo.

Mradi wa Makaa ya Mawe wa Kabulo - Kiwira

93. Mheshimiwa Spika, kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023 shughuli zifuatazo zimefanyika katika mradi wa Kabulo - Kiwira: uchimbaji wa tani 88,077.82 ambapo tani 40,909.99 za makaa ya mawe yenye thamani ya shilingi 4,520,488,032.86 yaliuzwa ndani na nje ya nchi. Tani 47,167.83 zilizobaki zinatarajiwa kuuzwa nje ya nchi. Shirika pia limeanza uchimbaji wa makaa ya mawe katika kitalu E kilichopo eneo la Kabulo.

Picha Na 10: *Uchimbaji wa makaa ya Mawe katika eneo la Kabulo- Kiwira.*

94. *Mheshimiwa Spika,* katika kuboresha miundombinu ya kusafirishia makaa ya mawe Shirika limekamilisha kujenga kituo cha kuhifadhi makaa (coal storage facility) katika bandari ya Mtwara na kufanikiwa kupata Cheti cha Tathmini ya Athari za Mazingira (EIA Certificate) kinachoruhusu kutekelezwa kwa mradi wa utunzaji na usafirishaji wa makaa ya mawe.

Mradi wa Makaa ya Kupikia (Coal Briquettes)

95. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeendelea na uzalishaji wa majaribio wa mkaa mbadala kutokana na makaa ya mawe kwa kutumia mtambo wenye uwezo wa kuzalisha tani mbili kwa saa na kufanikiwa kupata cheti cha ubora wa bidhaa kutoka Shirika la Viwango Tanzania (TBS) ambapo bidhaa hiyo inatambulika kwa jina la *Rafiki Briquettes*. Aidha, Shirika limeagiza mitambo minne (4) ya uzalishaji yenye uwezo wa kuzalisha tani 20 kwa saa kila mmoja. Mitambo miwili imefika nchini na maandalizi ya kusimika mitambo hiyo yanaendelea katika eneo la Kiwira Songwe na mkoa wa Pwani.

Picha Na. 11: *Mtambo wa kuzalisha mkaa mbadala utokanao na makaa ya mawe.*

96. Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha jamii inashirikishwa kwenye matumizi ya mkaa mbadala wa *Rafiki Briquettes*, Shirika limetembelea na kuelimisha Taasisi zinazotumia majiko ya kuni na mkaa zikiwemo shule, vyuo na magereza ili kuanza kutumia nishati safi ya *Rafiki Briquettes*. Aidha, Shirika linaendelea kuutangaza mkaa huu katika maeneo tofauti ndani na nje ya nchi ili kupata masoko zaidi.

Mradi wa Kuuza Kemikali, Baruti na Vilipuzi

97. Mheshimiwa Spika, Shirika linatekeleza miradi ya kuuza kemikali, baruti na vilipuzi kwa wachimbaji wadogo kwenye vituo vya mfano vya Lwamgasa, Katente na Itumbi na katika mgodi wa *STAMIGOLD*. Aidha, mpango wa kuanza kuuza kemikali na vilipuzi katika migodi mingine unaendelea ili kusogeza huduma hiyo karibu na

wachimbaji wadogo. Katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 Shirika limepata mapato ya shilingi 4,866,795,500.00 kutokana na mauzo ya kemikali na vilipuzi. Pia, mradi huu umesaidia kuondoa uhaba wa kemikali zinazotumika kwenye shughuli za madini hapa nchini na hivyo kusaidia kupunguza mfumuko wa bei hususan kwa wachimbaji wadogo.

Usimamizi wa Vituo vya Mfano

98. Mheshimiwa Spika, Shirika limeendelea kusimamia na kuimarisha huduma katika vituo vya mfano ambapo katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 jumla ya gramu 30,475.72 za dhahabu zenye thamani ya shilingi 3,600,089,338.50 zilizalishwa na fedha kiasi cha shilingi 279,659,530.20 zililipwa Serikalini. Aidha, taratibu za kuongeza uwezo wa vituo vya mfano zimeanza baada ya Mshauri Elekezi kutembelea kituo cha Lwamgasa ambapo ameainisha mahitaji na gharama ili upanuzi wa mtambo uanze ndani ya Mwaka wa Fedha 2022/2023.

Kampuni Tanzu ya STAMIGOLD Biharamulo

99. Mheshimiwa Spika, *STAMIGOLD* ni mgodi unaomilikiwa na Serikali kupitia *STAMICO*

inayomiliki hisa asilimia 99 na Ofisi ya Msajili wa Hazina inamiliki hisa asilimia moja (1). Katika kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023 mgodi umezalisha wakia 8,740.42 za dhahabu na wakia 1,770.65 za madini ya fedha zote zikiwa na thamani ya shilingi 36,365,275,161.79 ambapo Serikali imepata shilingi 2,654,665,072.86 kutokana na mrabaha, ada ya ukaguzi na ushuru wa huduma. Aidha, kazi ya kuunganisha mgodi katika gridi ya Taifa ipo katika hatua za mwisho na zinafanywa na TANESCO kupitia kampuni tanzu inayoitwa ETDCO.

(ii) Utekelezaji wa Miradi ya Ubia

Kiwanda cha Kusafisha Dhahabu Mwanza

100. Mheshimiwa Spika, Kiwanda kinaendelea na taratibu za kupata Ithibati (ISO) ili dhahabu itakayosafishwa kwa wateja wa ndani na nje ya nchi itambuliwe kimataifa. Taratibu hizo zinahusisha vigezo sita na kwa sasa kiwanda kimetekeleza vigezo vitatu ambavyo ni; mafunzo na tathmini kwa watumishi wa idara zote; kuainisha mapungufu ambapo wakaguzi kutoka *Bureau Veritas* wamekamilisha kazi hiyo; na kukamilisha maandalizi ya nyaraka zote na taratibu za kufanyia kazi.

101. Mheshimiwa Spika, vigezo vinavyoendelea kufanyiwa kazi ni pamoja na utekelezaji wa taratibu zilizoandaliwa kwenye nyaraka; ukaguzi wa ndani na nje; na usajili na utoaji cheti cha ithibati. Hatua ya ukaguzi inahitaji kwenda sambamba na uzalishaji endelevu ili ukaguzi uweze kufanyika na hatimaye cheti kutolewa.

Mradi wa Dhahabu wa Buhemba

102. Mheshimiwa Spika, mradi huu ni wa ubia kati ya *STAMICO* inayomiliki hisa asilimia 35 na kampuni ya *GOODFIELD International DMCC* ya Dubai inayomiliki hisa asilimia 65. Shughuli zilizofanyika ni ujenzi wa miundombinu ya mgodi kwa kushirikiana na mbia mwenza pamoja na uchorongaji wa awali ili kuongeza kiasi cha mashapo ambapo jumla ya mita 4,600 za RC na 1,940 za DD zimechorongwa. Shughuli za uzalishaji zitaanza baada ya kutolewa kwa matokeo ya upimaji kutoka maabara na kukadiriwa kwa rasilimali za madini zilizopo.

Mgodi wa Dhahabu wa *Buckreef*

103. Mheshimiwa Spika, mgodi wa dhahabu wa *Buckreef* uliopo mkoani Geita unamilikiwa kwa ubia kati ya *STAMICO* na *TANZAM2000*. Katika ubia huo

Shirika linamiliki hisa asilimia 45 na mbia ana hisa asilimia 55, ambapo thamani ya uwekezaji katika mradi ni dola za Marekani milioni 19.6. Katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023, mgodi umezalisha wakia za dhahabu 15,036.28 zenye thamani ya dola za Marekani 26,415,952.53 sawa na shilingi 60,888,770,581.65 na kulipa Serikalini shilingi 4,544,586,358.9 kama mrabaha, ada za ukaguzi na ushuru wa huduma.

Picha Na. 12: *Mtambo wa Kuchenjua dhahabu wa mgodi wa Buckreef*

Kandarasi za Uchorongaji

104. Mheshimiwa Spika, Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) linaendelea na kandarasi ya uchorongaji katika Mgodi wa *GGM*, *STAMIGOLD* na mgodi wa *Buckreef* ambao unahusisha uchorongaji wa *Reverse Circulation* (RC*)* na *Diamond Drilling* (DD). Katika

kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 Shirika limepata kandarasi mpya na kusaini mkataba na Kampuni ya *Miner Station* wenye thamani ya shilingi milioni 600 na kuongezwa kwa mkataba wa kandarasi ya uchorongaji katika Mgodi wa *GGM* wenye thamani ya shilingi 55,253,496,000 utakaotekelezwa kwa muda wa miaka miwili kuanzia Aprili, 2023 hadi Aprili, 2025.

Picha Na. 13: *Mtendaji Mkuu wa STAMICO Dkt. Venance Mwase akisaini mkataba wa uchorongaji na Kampuni ya GGM.*

105. Mheshimiwa Spika, Shirika pia limesaini kandarasi na mgodi wa dhahabu wa *Buckreef* wenye thamani ya shilingi bilioni 3.65. Katika kuimarisha

shughuli za uchorongaji, *STAMICO* imeendelea kununua mitambo ya uchorongaji ambapo hadi sasa inamiliki mitambo 14.

Picha Na. 14: *Moja ya mitambo ya uchorongaji inayomilikiwa na STAMICO*

(c) Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST)

***106. Mheshimiwa* Spika**, Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania ni mhifadhi mkuu wa taarifa zote zinazohusu miamba na madini hapa nchini na inatoa takwimu na taarifa za jiosayansi kwa ajili ya kufanya maamuzi sahihi katika uwekezaji endelevu. Vilevile, Taasisi inaratibu majanga ya asili ya jiolojia na kutoa elimu kwa umma ya namna ya kujikinga kabla na baada ya

kutokea majanga hayo. Katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023, Taasisi imetekeleza majukumu yake kama ifuatavyo: -

(i) Kufanya Tafiti za Jiosayansi na Kuboresha Kanzidata ya Taifa ya Taarifa za Miamba na Madini

107. Mheshimiwa Spika, *GST* imefanya ugani wa jiolojia kwenye QDS mbili (2) mpya (QDS 203 na QDS 204) zilizopo Mikoa ya Pwani na Dar es Salaam. Lengo la ugani huo ni kubaini miamba na madini yanayopatikana kwenye maeneo hayo. Matokeo ya awali ya utafiti huu yanaonesha uwepo wa madini ya viwandani aina ya *kaolin* ambayo hutumika kwenye utengenezaji wa karatasi, marumaru, kauri na rangi; chokaa ambayo hutumika kwenye utengenezaji wa saruji, mbolea, rangi na *gypsum board*; udongo mfinyanzi (ball clay) ambao hutumika kutengenezea kauri; *silica sand* ambayo hutumika kutengenezea vioo, kauri, urembo, chupa, rangi na kuchuja maji; na *heavy mineral sands* ambayo hubeba madini ya *titanite*, *zircon* na *monazite* ambayo pia hubeba metali adimu (rare earth elements) ambazo hutumika kutengeneza vifaa vya teknolojia, rangi nyeupe na teknolojia ya uchimbaji wa visima vya mafuta na gesi.

Picha Na.15: *Wataalam wa GST wakiendelea na ugani wa jiolojia katika maeneo ya Mkoa wa Pwani (QDS 203 na 204).*

108. Mheshimiwa Spika, halikadhalika, ushauri elekezi wa jiosayansi ulitolewa kwa Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania (TCU) kuhusu uimara na muundo wa miamba na udongo katika eneo wanalotarajia kujenga ofisi zao Jijini Dodoma. Lengo la ushauri huo ni kusaidia kuepusha kufanya ujenzi katika maeneo yenye mipasuko ya miamba. Aidha, ushauri elekezi ulitolewa kwa wachimbaji wadogo kuhusu mwelekeo wa miamba yenye madini pamoja na namna bora ya uchukuaji sampuli na uchenjuaji ili kuongeza tija katika shughuli zao za uchimbaji.

109. Mheshimiwa Spika, utafiti maalumu ulifanyika kwa lengo la kubaini jiolojia na uwepo wa madini yenye thamani katika eneo la Mahenge Wilaya ya Ulanga. Matokeo ya awali ya utafiti huo yameibua maeneo mapya yenye madini ya kinywe (graphite) ambayo hayakuwa kwenye kanzidata ya awali. Madini haya ni muhimu sana duniani kwa sasa kwani hutumika kutengeneza betri za magari yanayotumia nishati ya umeme ambayo ni teknolojia mpya.

Picha Na.16: *Wataalam wa GST wakifanya utafiti maalum wa jiolojia katika Wilaya ya Ulanga.*

110. Mheshimiwa Spika, vilevile, katika utafiti huo *GST* ilifanikiwa kuibua chanzo kipya kikubwa cha mchanga ambacho kilikuwa hakijulikani. Chanzo hiki kitaongeza wingi wa madini ya ujenzi katika Wilaya ya Ulanga.

111. Mheshimiwa Spika, utafiti kwa njia ya jiofizikia, jiokemia na jiolojia umefanyika kujua chanzo na ubora wa chumvi kwenye vijiji vya Majiri na Kinangali, Wilaya ya Manyoni, Mkoani Singida. Taarifa za awali zinaonesha kuwa chumvi katika maeneo haya inatokana na chemichemi za maji zinazotoka chini ya ardhi. Aidha, chumvi katika maeneo haya ina ubora unaoanzia asilimia 45 hadi 98 huku baadhi ya maeneo yakiwa na kiasi kikubwa cha magadi.

Picha Na. 17*: Wataalam wa GST wakiwa kwenye shughuli za uchunguzi wa ubora wa chumvi katika maeneo ya Wilaya ya Manyoni.*

112. Mheshimiwa Spika, utayarishaji wa andiko la madini muhimu (critical minerals) kwa Tanzania unaendelea na unatarajia kukamilika kabla ya mwisho wa Mwaka wa Fedha 2022/2023. Taasisi

imefanya uchambuzi wa awali na kukusanya taarifa na takwimu zenye kuelezea madini muhimu na mkakati kwa nchi. Takwimu hizo zimekusanywa kutoka kwa wadau mbalimbali zikiwemo Taasisi za Serikali kama vile: Tume ya Madini, Mamlaka ya Maendeleo ya Biashara Tanzania (TanTrade), Wizara ya Kilimo, Mamlaka ya Udhibiti wa Mbolea Tanzania (TFRA), Taasisi ya Uhamasishaji Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali Madini, Mafuta na Gesi Asilia (TEITI) na pia taarifa kutoka Kanzidata ya Taifa ya Jiosayansi iliyopo *GST*.

113. Mheshimiwa Spika, vilevile, wadau muhimu kama vile wamiliki wa viwanda vya saruji, chuma na viwanda vya mbolea wametoa takwimu ili kusaidia uandaaji wa andiko hili muhimu. Uchakataji wa takwimu na uhakiki wa maeneo yenye madini husika unaendelea na orodha yake itajumuishwa kwenye andiko.

114. Mheshimiwa Spika, jumla ya ripoti 448 kutoka kwa wamiliki wa leseni za utafiti na uchimbaji madini (kampuni 25) zilipokelewa na kufanyiwa uchambuzi wa awali na kuhifadhiwa kwenye Kanzidata ya Taifa ya Jiosayansi. Aidha, GST imekamilisha kuandaa toleo jipya la kitabu cha "Madini Yapatikanayo Tanzania".

(ii) Kuboresha Huduma za Maabara

115. Mheshimiwa Spika, *GST* imeendelea kutoa huduma za maabara ambapo imechunguza jumla ya sampuli 12,559 kati ya sampuli 11,333 zilizopangwa kuchunguzwa kwa kipindi husika. Idadi hii inajumuisha sampuli za uchunguzi wa dhahabu, metali mbalimbali, vito na madini ya viwandani kutoka kwa wateja wa ndani na nje. Jumla ya vyungu vya kuyeyushia dhahabu (crucibles) 7,067 vimezalishwa. Aidha, ukaguzi wa nje kupitia shirika linalodhibiti ubora wa huduma za maabara katika nchi zilizopo Kusini mwa Bara la Afrika (SADCAS) ulifanyika tarehe 1 Desemba, 2022 na Taasisi imekidhi vigezo vya kuendelea kuwa na ithibati. ***Kupitia Bunge lako Tukufu napenda kutoa wito kwa wachimbaji wa madini kuendelea kuzitumia maabara za GST kwa matokeo ya uhakika ya uchunguzi wa sampuli za miamba, madini, udongo na maji.***

(iii) Kuratibu Majanga ya Asili ya Jiolojia na Kutoa Elimu kwa Wananchi

116. Mheshimiwa Spika, matengenezo ya vifaa, ukusanyaji na uchakataji wa taarifa za mitetemo kutoka katika vituo vinne (4) vya Dodoma, Geita, Mbeya na Arusha ulifanyika ambapo matokeo

yanaonesha kuwepo kwa matukio ya matetemeko ya ardhi kwenye ukanda wa Bonde la Ufa la Afrika Mashariki katika mikoa ya Manyara, Arusha, Singida, Mara, Dodoma na Ruvuma. Matetemeko hayo yalikuwa na ukubwa wa kati ya 4.4 na 5.0 katika kipimo cha *Richter*. Hata hivyo, hakuna madhara yaliyotokea kutokana na matetemeko hayo. *GST* inaendelea kuelimisha umma kuhusu kuchukua tahadhari katika kujikinga na majanga ya asili ya jiolojia.

(iv) Uimarishaji wa Uwezo wa Taasisi na Kusogeza Huduma kwa Wadau

117. Mheshimiwa Spika, ili kusogeza huduma za ugani na utafiti kwa wadau *GST* imeanza ujenzi wa ofisi na maabara katika wilaya ya Chunya. Aidha, *GST* imewezesha watumishi 20 kupata mafunzo ya muda mfupi na mrefu katika fani mbalimbali za taaluma ili kuwajengea uwezo kwa ajili ya kuongeza ufanisi.

(d) Taasisi ya Uhamasishaji Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali Madini, Mafuta na Gesi Asilia *(TEITI)*

118. Mheshimiwa Spika, *TEITI* ina jukumu la kuhamasisha Serikali kuweka mifumo ya uwazi na uwajibikaji katika usimamizi wa rasilimali madini,

mafuta na gesi asilia ili kuongeza mapato na manufaa yatokanayo na Sekta ya Uziduaji. Katika kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023 Taasisi imetekeleza majukumu yake kama ifuatavyo:

(i) Kukamilika na Kuwekwa Wazi kwa Umma Ripoti ya TEITI ya Mwaka 2019/2020

119. Mheshimiwa Spika*, TEITI* imekamilisha na kuweka wazi kwa Umma Ripoti ya Mwaka 2019/2020 ya ulinganishi wa malipo ya kodi kutoka kampuni za madini, mafuta na gesi asilia na mapato yaliyopokelewa na Mamlaka za Serikali. Pamoja na mambo mengine ripoti hii iliainisha kuwa, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2019 hadi Juni, 2020 Serikali imekiri kupokea kiasi cha shilingi 1,220,455,246,248.63 kutoka kwenye kampuni 40 zilizofanyiwa ulinganisho.

120. Mheshimiwa Spika*,* ripoti ya Mwaka 2019/2020 imeweka wazi taarifa mbalimbali zikiwemo za uzalishaji na mauzo ya rasilimali madini, mafuta na gesi asilia; taarifa za wamiliki wa hisa katika Sekta ya Uziduaji na taarifa za ushirikishwaji wa Watanzania (local content) ili kuhakikisha kuwa matokeo ya ripoti hii yanawafikia wananchi wengi zaidi. Aidha, taarifa hiyo

inapatikana kwenye tovuti ya https://www.teiti.go.tz/dashboard/

121. Mheshimiwa Spika, taarifa hiyo imeandaliwa kwa lugha za kiswahili, kingereza na lugha ya alama (nukta nundu) kwa watu wenye uono hafifu ili kuwapa fursa ya kuelewa masuala mbalimbali kuhusu Sekta ya Madini, Mafuta na Gesi Asilia.

(ii) Elimu kwa Umma Kuhusu Matumizi ya Ripoti za *TEITI*

122. Mheshimiwa Spika, TEITI imeendelea kuelimisha Umma kuhusu matumizi ya ripoti zake kupitia runinga, redio, tovuti, mitandao ya kijamii na kwenye maonesho mbalimbali yakiwemo maonesho ya 46 ya Kimataifa ya Biashara ya Sabasaba yaliyofanyika Julai, 2022 Dar es Salaam na maonesho ya Nanenane yaliyofanyika Agosti, 2022 Jijini Mbeya. Elimu kuhusu umuhimu wa kutumia takwimu pamoja na matumizi ya mfumo wa kielektroniki wa kuhifadhi takwimu hizo hutolewa ili wananchi waweze kutumia takwimu hizo kuboresha sekta ya uziduaji na kuhamasisha mijadala kuhusu manufaa yanayotokana na utafutaji na uvunaji wa

rasilimali madini, mafuta na gesi asilia hapa nchini. Ripoti za TEITI zinapatikana: https://www.teiti.go.tz.

123. Mheshimiwa Spika, *TEITI* pia ilifanya warsha katika Mikoa ya kimadini ya Mwanza, Lindi, Mirerani, Songwe na Mtwara kwa lengo la kuwajengea uwezo Waheshimiwa Madiwani, Watunza Hazina wa Halmashauri, waandishi wa habari, wachimbaji wadogo wa madini na Asasi za Kiraia kuhusu matumizi ya takwimu zilizopo katika ripoti za *TEITI*.

(e) Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC)

124. Mheshimiwa Spika, *TGC* inatoa mafunzo ya uongezaji thamani madini ikiwa ni pamoja na utambuzi, uchongaji wa vinyago vya miamba na madini, ukataji na ung'arishaji wa madini ya vito na utengenezaji wa bidhaa za usonara. Kituo kimetekeleza majukumu yake katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023 kama ifuatavyo: -

(i) Utoaji wa Mafunzo na Udahili wa Wanafunzi

125. Mheshimiwa Spika, Kituo kimedahili jumla ya wanafunzi 88 wa *National Technical Awards* (NTA) *Level* 4, 5 na 6 katika fani ya Teknolojia ya Madini ya Vito na Usonara. Aidha, wanafunzi 19 walidahiliwa

kujiunga na mafunzo ya muda mfupi katika fani za utambuzi wa madini ya vito, usonara, ukataji na ung'arishaji madini hayo. Vilevile, wanafunzi 39 walihitimu Stashahada katika Teknolojia ya Madini ya Vito na Usonara.

(ii) Uzalishaji wa Bidhaa na Huduma kwa Wadau wa Madini

126. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai, 2022 hadi Machi, 2023, Kituo kilizalisha jumla ya bidhaa 1,323 kati ya 2,000 zinazotokana na madini zilizotarajiwa kuzalishwa kwa mwaka. Bidhaa hizo ni pamoja na vinyago vya miamba na madini, tuzo, ramani, rozari, *bracelet, chain, necklace, key-holders, pendants, tablemats,* hereni na shanga (beads).

Picha Na. 18: *Baadhi ya bidhaa zilizozalishwa na TGC*

(iii) Kuhuisha Mitaala

127. Mheshimiwa Spika, Kituo kimehuisha mitaala ya mafunzo kwa kushirikisha wadau na kuiwasilisha Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi *(NACTVET)* kwa ajili ya kuridhiwa kutumika kuanzia Mwaka wa Masomo 2023/2024. Mitaala iliyohuishwa ni ya *Basic Technician in Gem and Jewellery Technology* (NTA Level 4), *Technician in Gem and Jewellery Technology* (NTA Level 5) na *Ordinary Diploma in Gem and Jewellery Technology* (NTA Level 6) ambayo imejumuisha mahitaji ya soko yaliyopo kwa sasa.

(iv) Kuendelea Kuimarisha Miundombinu ya Kituo na Kuwajengea Uwezo Watumishi

128. Mheshimiwa Spika, TGC inakusudia kujenga jengo jipya la Kituo ambapo tayari Mshauri Elekezi amekamilisha michoro na Kituo kipo kwenye taratibu za kumpata Mkandarasi wa ujenzi. Aidha, katika kipindi cha kuanzia Julai, 2022 hadi Machi, 2023 baadhi ya watumishi wa Kituo walipatiwa mafunzo ndani na nje ya nchi yaliyolenga kuwajengea uwezo na kubadilishana uzoefu kwenye tasnia ya uongezaji thamani madini ya vito na usonara. Mafunzo hayo pia yalikusudia kupata uelewa na ujuzi juu ya uendeshaji wa viwanda vya kuchakata madini na utoaji wa huduma za maabara ya madini ya vito, utengenezaji wa bidhaa za usonara na usimamizi wa tasnia ya uongezaji thamani madini.

129. Mheshimiwa Spika, ziara ya kupata uzoefu katika uendeshaji na usimamizi wa shughuli za uongezaji thamani madini ya vito na biashara ya usonara ilifanyika katika nchi za India na Thailand ambazo zimebobea kwenye shughuli za uongezaji thamani madini. Kupitia ziara hiyo, Wizara ilipata uelewa wa namna bora ya kuendeleza shughuli za uongezaji thamani madini na usonara. Aidha, katika

ziara hiyo pia fursa za uwekezaji katika uongezaji thamani madini nchini zilitangazwa.

130. Mheshimiwa Spika, nchi hizo zimeonesha utayari wa kushirikiana na Tanzania katika utoaji wa mafunzo ya uongezaji thamani madini na biashara ya madini. Vilevile, kampuni za India zimeonesha nia ya kuwekeza katika madini mkakati na makaa ya mawe.

F. MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA WA FEDHA 2023/2024

131. Mheshimiwa Spika, katika kuandaa Mpango na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2023/2024, Wizara imezingatia miongozo ifuatayo: Mwongozo wa Kitaifa wa Maandalizi ya Mpango na Bajeti wa Mwaka 2023/2024; Ilani ya CCM kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020; Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano 2021/2022 – 2025/2026; Sera ya Madini ya Mwaka 2009; Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025; Maelekezo ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na viongozi wengine wa kitaifa waliyoyatoa kwa nyakati tofauti; pamoja na Maelekezo ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini yaliyotolewa kwa nyakati tofauti.

I. Vipaumbele vya Wizara ya Madini kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024

132. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2023/2024, Wizara ya Madini itatekeleza majukumu yake kwa kuzingatia vipaumbele vifuatavyo:- kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli na kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa; Kuendeleza madini muhimu na madini mkakati; kuwaendeleza na kusogeza huduma za ugani kwa wachimbaji wadogo; kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini; kuhamasisha uwekezaji na biashara katika Sekta ya Madini, uanzishwaji wa minada na maonesho ya madini ya vito; na kuzijengea uwezo taasisi zilizo chini ya Wizara ya Madini ili ziweze kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi zaidi.

(i) Kuimarisha Ukusanyaji wa Maduhuli na Kuongeza Mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa

133. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali na kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa Wizara imepanga kutekeleza yafuatayo:- kuimarisha udhibiti na usimamizi wa uchimbaji mkubwa, wa kati na mdogo wa madini ili uweze kunufaisha nchi na wawekezaji; kutekeleza mikakati itakayowezesha

kudhibiti vitendo vya utoroshaji wa madini kwenda nje ya nchi na biashara haramu ya madini nchini.

134. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kuimarisha masoko na vituo vya ununuzi wa madini nchini; kuweka mazingira yatakayowezesha kuanzishwa na kusimamia migodi mipya ya uchimbaji mkubwa, wa kati na mdogo; na kuendeleza mikakati ya kuimarisha usimamizi wa madini ya ujenzi na viwandani, soko la Tanzanite na vito vingine hapa nchini ili kuongeza mapato yatokanayo na madini hayo.

(ii) Kuendeleza Madini Muhimu na Madini Mkakati

135. Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza madini muhimu na madini mkakati (critical and strategic minerals), Wizara imepanga kutekeleza yafuatayo:- kufanya tafiti na kutangaza fursa za madini mkakati na muhimu zilizopo; kuhamasisha uwekezaji katika utafutaji na uchimbaji wa madini mkakati na madini muhimu; kutoa leseni za utafutaji, uchimbaji na biashara ya madini mkakati na madini muhimu; na kuandaa Mpango Mkakati wa Uendelezaji wa shughuli za uchimbaji wa madini mkakati nchini.

136. Mheshimiwa Spika, miongoni mwa madini mkakati ambayo yatapewa kipaumbele katika utafiti ni pamoja na madini ya kinywe, nikeli, rare earth elements, cobalt, lithium, manganese, vanadium, niobium, titanium na tin. Madini haya yanahitajika kwa kiasi kikubwa kwenye vifaa vya kielektroniki, betri za magari yanayotumia nishati ya umeme, vifaa vya ndege na vyombo vingine vinavyoruka angani, vifaa vinavyozalisha nishati ya umeme kupitia upepo na mwanga wa jua, na vifaa vya kisasa vinavyotumika katika kulinda usalama wa nchi. Aidha, mpango wa muda wa kati na mrefu ni kuyatumia madini hayo kuzalisha bidhaa/teknolojia mbalimbali hapa nchini.

(iii) Kuwaendeleza na Kusogeza Huduma za Ugani kwa Wachimbaji Wadogo

137. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza kipaumbele hiki, Wizara itafanya yafuatayo:- kubuni na kuimarisha utekelezaji wa mipango ya kuwawezesha wachimbaji wadogo ili waweze kufanya shughuli zao kwa tija na kuendelea kuwatengea maeneo au kuwapatia leseni kwenye maeneo ambayo yana taarifa za msingi za jiolojia; kutoa huduma za utafiti kwa gharama nafuu; kuwaendeleza wachimbaji wadogo kuwa wa kati na hatimaye kuwa

wachimbaji wakubwa; na kuwawezesha wachimbaji wadogo, ikiwa ni pamoja na kuwapatia mafunzo, kuwawekea mazingira mazuri ili waweze kukopesheka.

138. Mheshimiwa Spika, pia wachimbaji wadogo watapatiwa mafunzo kuhusu uchimbaji, uchenjuaji na biashara ya madini; na kufanya tafiti za jiosayansi na kuboresha kanzidata ya taifa ya taarifa za miamba na madini.

(iv) Kuhamasisha Shughuli za Uongezaji Thamani Madini

139. Mheshimiwa Spika, katika kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini nchini, Wizara itafanya yafuatayo:- kuhamasisha ujenzi wa viwanda vya uchenjuaji, uyeyushaji, usafishaji na utengenezaji wa bidhaa za madini; kuvutia uwekezaji na kusimamia shughuli za uongezaji thamani madini; kujenga na kuimarisha miundombinu ya Kituo cha Jemolojia ili kiweze kutoa mafunzo ya uongezaji thamani madini kwa ufanisi. Kuweka mazingira rahisi kwa *refineries* zilizopo nchini kuhakikisha zinapata malighafi madini kwa ajili ya kusafisha kabla ya kusafirishwa kwenda nje ya nchi. ***Napenda kutoa wito kwa wachimbaji na***

wafanyabiashara wa madini ya dhahabu kutumia refineries zilizopo nchini kusafisha madini hayo.

(v) Kuhamasisha Uwekezaji na Biashara katika Sekta ya Madini, Uanzishwaji wa Minada na Maonesho ya Madini ya Vito

140. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza kipaumbele hiki, Wizara itafanya yafuatayo:- kuweka mazingira yatakayohamasisha uwekezaji katika Sekta ya Madini bila ya kuathiri ustawi na matarajio ya nchi kutokana na uwekezaji huo; kubuni na kutekeleza mikakati ya kuhamasisha uwekezaji katika Sekta ya Madini kwa kufanya tafiti za madini ya Kimkakati na madini muhimu, madini ya viwandani na madini ya metali; kushiriki mikutano na makongamano mbalimbali ndani na nje ya nchi kwa lengo la kutangaza fursa za uwekezaji zilizopo katika Sekta ya Madini; na uanzishwaji wa minada na maonesho ya madini ya vito na bidhaa za usonara nchini.

(vi) Kuzijengea Uwezo Taasisi Zilizo Chini ya Wizara ili ziweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi

141. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza kipaumbele hiki, Wizara itafanya yafuatayo:

kuiimarisha *STAMICO* ili ishiriki kikamilifu kwenye shughuli za madini; kuiimarisha Tume ya Madini ili iweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi ikiwa ni pamoja na kukusanya maduhuli na takwimu za madini kwa lengo la kuongeza mapato ya Serikali.

142. Mheshimiwa Spika, Wizara pia itaendelea kuiimarisha *GST* ili iweze kufanya tafiti zaidi za madini ili kuvutia uwekezaji kwenye Sekta ya Madini unaoenda sambamba na mabadiliko ya teknolojia; kuiimarisha *TEITI* kwa kuipatia vitendea kazi ili iweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo; na kuiimarisha *TGC* ili iweze kutoa mafunzo ya usonara, ukataji na ung'arishaji ili kiwe Kituo bora cha uendelezaji madini ya vito.

II. Kazi Zitakazotekelezwa na Taasisi Zilizo Chini ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024

(a) Tume ya Madini

(i) Kuimarisha Usimamizi wa Sekta ya Madini na Ukusanyaji wa Maduhuli ya Serikali

143. Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini itatekeleza yafuatayo: kuongeza wigo wa ukusanyaji wa maduhuli ikiwemo kuhimiza matumizi ya *PoS* katika ukusanyaji wa maduhuli yanayotokana na

madini ujenzi na viwandani; kuongeza kasi ya utoaji wa leseni kwa kuimarisha Mfumo wa Utoaji na Usimamizi wa Leseni; kuendelea kutangaza fursa za madini zilizopo nchini ili kuchochea na kuvutia wawekezaji wa madini; kuimarisha usimamizi na ukaguzi wa migodi kwenye masuala ya usalama, afya na matumizi bora ya baruti; kusimamia uzalishaji wa madini ya ujenzi kwa kuhakikisha Mfumo wa Ukusanyaji wa maduhuli yatokanayo na madini haya (*MiMS*) unafanya kazi kikamilifu nchi nzima. Aidha, kuhakikisha maeneo ambayo hayafikiki kwa sasa na yana uzalishaji wa madini ya ujenzi na viwandani yanafikiwa na maduhuli ya Serikali yana kusanywa. Suala hili litafanywa kwa kushirikiana na TAMISEMI na Wizara ya Fedha na Mipango.

144. Mheshimiwa Spika, hatua nyingine ni kutatua migogoro katika maeneo mbalimbali yenye shughuli za uchimbaji; kuboresha huduma katika masoko ya madini nchini ikiwa ni pamoja na kudhibiti mianya ya utoroshaji wa madini kwa kushirikiana na Mamlaka nyingine za Serikali pamoja na kusajili mialo ya wachimbaji wadogo wa dhahabu nchini. Aidha, kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango kuweka mazingira mazuri ya kikodi ikiwemo kodi ya ongezeko la thamani (*VAT*) ili

wachimbaji na wafanyabiashara wa madini wahamasike kufanya biashara kwenye masoko, *refineries* na vituo vya ununuzi wa madini na kuacha kutorosha madini.

Picha Na. 19: *kutoka kushoto ni Wakaguzi Wasaidizi wa Madini Ujenzi wakikusanya maduhuli kwa kutumia Mashine ya PoS*

(ii) Kuimarisha Ufuatiliaji na Ukaguzi wa Usalama, Afya, Mazingira na Uzalishaji wa Madini kwa Wamiliki wa Leseni

145. Mheshimiwa Spika, ili kuwa na uchimbaji madini salama, endelevu na wenye tija, Tume ya Madini itaendelea kufanya ukaguzi wa mazingira kwa kukagua miundombinu ya migodi kama vile mabwawa ya kuhifadhia topesumu, mashimo ya uchimbaji, maeneo ya kutunzia miambataka, maghala na stoo za kuhifadhia baruti na kukagua

mitambo ya uchenjuaji madini. Vilevile, itaendelea kusimamia mipango ya uendelezaji na ufungaji migodi kwa wamiliki wa leseni kubwa na za kati.

(iii) Kuimarisha Ukaguzi wa Fedha na Kodi

146. Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha kuwa kodi na tozo mbalimbali zinazotokana na uchimbaji na biashara ya madini zinalipwa ipasavyo, Tume ya Madini itaendelea kufanya ukaguzi huu kwa wenye leseni za Madini ili kuhakikisha stahiki za Serikali zinapatikana na kulipwa kwa usahihi. Suala hili litaendana na kuimarisha maabara ya Tume ambayo inapima ubora na wingi wa madini yanayochimbwa nchini.

147. Mheshimiwa Spika, majibu yanayotoka kwenye maabara hii yatasaidia kufanya usuluhishi wa mrabaha na ada ya ukaguzi. Pia, kufanya uchambuzi wa kina wa moduli za kifedha na upembuzi yakinifu kwa waombaji wa leseni za uchimbaji madini ili kujiridhisha kama miradi hiyo ina tija.

(iv) Kuendelea Kuboresha Mazingira ya Kuwawezesha Wananchi Kufaidika na Rasilimali Madini

148. Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha Watanzania wananufaika na Rasilimali Madini, Tume ya Madini itaendelea kutenga na kugawa maeneo kwa wachimbaji wadogo nchini, kusimamia ushirikishwaji wa watanzania (Local Content) kwenye shughuli za madini kwa mujibu wa Sheria, kuhakikisha kampuni za uwekezaji katika Sekta ya Madini zinatumia bidhaa zinazozalishwa nchini pamoja na huduma zinazotolewa na Watanzania, na kusimamia wenye leseni za uchimbaji madini kutimiza takwa la uwajibikaji kwa jamii zinazowazunguka kwa kutekeleza Miradi ya Kijamii (CSR). Aidha, Tume itaendelea kutoa elimu kwa Taasisi za kifedha kuhusu Sekta ya Madini ili kuendelea kutoa mikopo kwa wachimbaji wadogo kuongeza ushiriki katika shughuli za madini.

(v) Kuelimisha Umma na Kuboresha Upatikanaji wa Taarifa Mbalimbali kwa Wadau wa Sekta ya Madini

149. Mheshimiwa Spika, ili kujenga uelewa kuhusu shughuli za madini, Tume ya Madini itaendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu masuala mbalimbali yanayohusu Sekta ya Madini ikiwa ni pamoja na namna ya kupata leseni ya madini, upatikanaji wa Sheria na Kanuni za usimamizi wa shughuli za utafutaji na uchimbaji wa madini,

biashara ya madini, utunzaji wa mazingira na ulipaji wa kodi na tozo za madini. Vilevile, Tume itaendelea kuimarisha Kitengo cha Habari kwa kuboresha tovuti ya Tume ya Madini ili kurahisisha upatikanaji wa taarifa za Sekta ya Madini kwa wadau.

(vi) Kuendeleza Rasilimaliwatu na Kuboresha Mazingira ya Kufanyia Kazi

150. Mheshimiwa Spika, ili kuongeza ufanisi katika utendaji kazi na usimamizi wa Sekta ya Madini, Tume ya Madini itaendelea kuboresha mazingira ya kazi na vitendea kazi; kuwaendeleza watumishi kwa kuwapatia mafunzo ya muda mfupi na muda mrefu kwa lengo la kuimarisha utendaji kazi; na kuboresha Muundo wa Tume ya Madini.

(b) Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST)

151. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Mwaka 2023/2024, *GST* imepanga kufanya utafiti maalumu (strategic mineral potential mapping) katika QDS mbili (2) zilizopo mikoa ya Njombe na Ruvuma. Utafiti huo unalenga maeneo yenye jiolojia inayoshabihiana na uwepo wa madini kama vile chuma, *nickel,* kinywe, *manganese,* makaa ya mawe, ambayo baadhi ni madini muhimu yanayohitajika sana kwa sasa duniani.

(i) Kufanya Tafiti za Jiosayansi na Kuboresha Kanzidata ya Taifa ya Taarifa za Miamba na Madini.

152. Mheshimiwa Spika, *GST* inakusudia kufanya utafiti wa jiolojia na jiokemia katika QDS mbili (2) mpya (QDS 221 na QDS 222) zilizopo Mkoa wa Pwani na kuchora ramani zake. Utafiti huo pamoja na kuhuisha Kanzidata ya Taifa ya miamba na madini, unalenga kuibua madini ambayo ni malighafi muhimu kwa baadhi ya viwanda hapa nchini.

153. Mheshimiwa Spika, vilevile, Taasisi itafanya tafiti nne (4) maalumu za jiosayansi; utafiti wa kina mmoja wa madini yakiwemo, madini ya viwandani, helium, vito mfano tanzanite, na dhahabu; kufanya tafiti moja (1) kwa lengo la kuibua uelewa kwa wadau na kuchapisha kwenye jarida linalotambulika; kutoa ushauri elekezi kwa wadau/kampuni 15 kwenye nyanja za jiolojia, jiokemia, jiofizikia na uchenjuaji madini.

154. Mheshimiwa Spika, Taasisi ya *GST* inakusudia kutengeneza (digitization) ramani 24, kudurusu ramani 30 na kuchakata picha za *satellite*; ku-scan ramani na ripoti 500, kuingiza taarifa/*specimen*/machapisho 500 kutoka katika mfumo wa karatasi kwenda katika mfumo wa dijitali;

kukusanya, kuhakiki na kutathmini taarifa/takwimu kutoka kwa wamiliki 40 wa leseni za utafutaji/uchimbaji madini nchini ili kuzifanyia uchambuzi kwa ajili ya kujua kiasi cha rasilimali madini kilichopo; kuhuisha kanzidata ya rasilimali madini zinazopatikana nchini na Kitabu cha Madini Yapatikanayo Tanzania; na kukusanya miamba choronge mita 1,000 na kuchakata taarifa zake.

(ii) Kuwaendeleza Wachimbaji Wadogo kwa Kufanya Tafiti za Jiosayansi

155. Mheshimiwa Spika, katika kuwaendeleza wachimbaji wadogo na wa kati, *GST* inalenga kufanya utafiti wa jiosayansi na kutoa mafunzo kwa lengo la kutambua ulalo, mwelekeo na tabia za mbale katika maeneo mawili (2) ya wachimbaji wadogo yaliyopo mikoa ya Kigoma na Katavi; na kufanya utafiti wa jiosayansi kwa lengo la kubaini uwepo wa madini katika eneo moja (1) lililotengwa kwa ajili ya wachimbaji wadogo.

(iii) Kuboresha Huduma za Maabara kwa Wadau wa Sekta ya Madini, Kilimo na Ujenzi

156. Mheshimiwa Spika, katika kuboresha Huduma za Maabara, *GST* imepanga kutekeleza majukumu yafuatayo:- kufanya uchunguzi kwa

kuzingatia matakwa ya ithibati ili matokeo ya uchunguzi wa maabara yaendelee kutambulika kimataifa; kuanzisha maabara katika maeneo ya Chunya kwa lengo la kusogeza huduma karibu na wachimbaji na watafutaji wa madini; utafiti wa malighafi na kutengeneza vyungu (crucibles) 300,000 na *cupels* 50,000 kwa ajili ya kuyeyusha sampuli za dhahabu; uchunguzi wa sampuli za udongo miamba au madini 18,000; kusogeza huduma za uchunguzi wa sampuli maeneo ya Geita na Chunya; uandaaji wa sampuli rejea za dhahabu, shaba, silva, zinki, chuma na kobati; na ukarabati wa *Induced Coupled Plasma*.

(iv) Kuboresha Uratibu wa Majanga ya Asili ya Jiolojia

157. Mheshimiwa Spika, *GST* inakusudia kutekeleza yafuatayo: kukusanya takwimu kutoka vituo vitano (5) vya kudumu vilivyoko Arusha, Dodoma, Geita, Mtwara na Mbeya vya kupimia matetemeko ya ardhi ili kujua matukio mbalimbali ya mitetemo; kuchakata takwimu zilizokusanywa kutoka katika vituo vyote vitano (5) na kuhuisha ramani inayoonesha vitovu vya matetemeko ya ardhi nchini; kufanya matengenezo na kuvihudumia vifaa vya kunakili mitetemo vilivyofungwa katika vituo

vyote vitano (5); kuendelea na kazi ya kuunganisha vituo viwili (2) vya kupimia mitetemo vilivyopo Dodoma na Arusha katika mfumo wa mubashara (*real time*) ili kuwezesha upatikanaji wa taarifa kwa wakati mara tetemeko linapotokea.

158. Mheshimiwa Spika, vilevile *GST* itatoa elimu kwa Umma juu ya namna bora ya kujikinga au kupunguza athari za majanga ya asili ya jiolojia kupitia machapisho, semina na vyombo vya habari; na kusimika kituo kipya mkoani Kigoma cha kufuatilia matetemeko kwa ukanda wa Bonde la Ufa Mkondo wa Magharibi.

(v) Kuimarisha Uwezo wa Taasisi katika Kutoa Huduma

159. Mheshimiwa Spika, ili kuimarisha uwezo wa *GST* wa kutekeleza majukumu pamoja na ukusanyaji wa mapato, mambo yafuatayo yanatarajiwa kufanyika: kuboresha mifumo ya ndani ya uchakataji, uhifadhi na usambazaji wa taarifa na takwimu za jiosayansi za upatikanaji wa madini; kuwajengea uwezo watumishi 35 kwa kuwapatia mafunzo ya muda mfupi na mrefu ndani na nje ya nchi katika nyanja mbalimbali.

160. Mheshimiwa Spika, vilevile *GST* itahakikisha kuwa mazingira ya utendaji kazi yanaboreshwa kwa kununua vitendea kazi mbalimbali, ukarabati wa majengo na kuboresha maslahi ya watumishi; kuendelea kuboresha mifumo ya ukusanyaji, usimamizi na matumizi ya fedha za Serikali; kuboresha mifumo ya usimamizi wa rasilimali watu na fedha; kutangaza zaidi (marketing) bidhaa/huduma zitolewazo na *GST*; kuendelea kutoa elimu kuhusu masuala mtambuka kama vile kujikinga na maambukizi ya virusi vya UKIMWI, Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza, mapambano ya kuzuia rushwa na madhara yake; na kuendelea na hatua za kukamilisha kufanya mapitio na maboresho ya Muundo wa Taasisi ili kuongeza ufanisi wa utekelezaji wa majukumu.

(c) Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)

161. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Mwaka 2023/2024, *STAMICO* inatarajia kutekeleza shughuli zifuatazo:

(i) Kuimarisha Ukusanyaji wa Mapato ya Ndani

162. Mheshimiwa Spika, Shirika limepanga kuongeza usimamizi kwenye uwekezaji uliopo ili kuwezesha ukusanyaji wa mapato ya ndani kwa

wakati ambapo uwekezaji huo unahusisha miradi ya Buhemba; kiwanda cha kusafisha dhahabu cha Mwanza; mradi wa dhahabu wa *Buckreef*; mradi wa kuzalisha mkaa mbadala wa Rafiki Briquettes; mradi wa uchimbaji wa makaa ya mawe (Kabulo-Kiwira); mradi wa kuuza vilipuzi na kemikali za madini; na kuimarisha shughuli za uchorongaji.

(ii) Kuendelea na Uzalishaji wa Makaa ya Mawe pamoja na Mkaa wa Kupikia (Rafiki Briquettes)

163. Mheshimiwa Spika, Shirika litaendelea na uzalishaji mkubwa wa makaa ya mawe katika eneo la Kabulo-Kiwira kwa kununua vifaa vya uchimbaji na kufanya utafiti zaidi ili kuongeza mashapo yanayotarajiwa kuchimbwa na kuuzwa kwenye masoko ya ndani na nje ya nchi. Vilevile, kwa kutumia makaa hayo, Shirika linatarajia kuongeza uzalishaji wa mkaa wa kupikia (Rafiki briquette) kwa kununua vifaa na mitambo minne (4) yenye uwezo wa kuzalisha tani 20 kwa saa kila mmoja. Shirika kwa kushirikiana na TANESCO litaendelea kutekeleza mpango wa kuzalisha umeme kiasi cha *Megawatt* 200 kutokana na makaa ya mawe kwa mujibu wa makubaliano kati ya Shirika na TANESCO.

(iii) Kuimarisha Shughuli za Uchorongaji

164. Mheshimiwa Spika, Shirika litaendelea kuimarisha shughuli za uchorongaji kwa kutangaza na kutafuta kandarasi za kudumu za muda mrefu katika migodi mikubwa na ya kati nchini na nje ya nchi. Aidha, Shirika litanunua vifaa vya kisasa vitakavyowezesha uchorongaji wenye tija. Ili kukidhi ongezeko la huduma za uchorongaji nchini na nje ya nchi, Shirika limepanga kuongeza mitambo ya uchorongaji hadi kufikia 18.

(iv) Kuratibu Shughuli za Uchimbaji Mdogo na Kuimarisha Vituo vya Mfano

165. Mheshimiwa Spika, *STAMICO* itaendelea kuratibu shughuli za uchimbaji mdogo kwa kununua mitambo mitano (5) ya uchorongaji maalumu kwa ajili ya wachimbaji wadogo; kutekeleza mpango wa mafunzo kwa wachimbaji wadogo katika maeneo mbalimbali nchini; kuongeza uwezo wa vituo vya mfano vya Lwamgasa, Katente na Itumbi kwa kuimarisha miundombinu iliyopo; kuendelea na ujenzi wa vituo viwili vipya vya mfano katika Mkoa wa Tanga na Lindi; na Kuendelea kuwaunganisha wachimbaji wadogo na taasisi za fedha.

(v) Kuendeleza Leseni za Shirika

166. Mheshimiwa Spika, *STAMICO* itaendelea kutekeleza mkakati wa utafiti (Exploration Strategy) ili kuendeleza leseni zake ikiwemo leseni ya uchimbaji wa dhahabu Kigosi pamoja na leseni za madini mkakati na muhimu ya shaba, *lithium,* kinywe (graphite) na *rare earth element.*

(vi) Kuboresha Mazingira ya Kazi kwa Watumishi

167. Mheshimiwa Spika, *STAMICO* itaendelea kuboresha maslahi ya wafanyakazi na mazingira ya kazi kwa kuwapatia vitendea kazi ikiwa ni pamoja na kuendelea na ujenzi wa jengo la makao makuu ya Shirika Jijini Dodoma.

168. Mheshimiwa Spika, Shirika pia, limepanga kuongeza usimamizi kwenye miradi yake ya ubia inayohusisha *Buckreef*, Buhemba, Mwanza Refinery pamoja na kampuni Tanzu ya *STAMIGOLD* ili kuongeza ufanisi na hivyo kuwezesha ukusanyaji wa mapato stahiki kutoka kwenye miradi hiyo. Aidha, Shirika litaendelea kuiwezesha *STAMIGOLD* kuendelea kufanya utafiti zaidi wa maeneo ya leseni zake ili kubaini mashapo zaidi na kuongeza uhai wa mgodi.

(d) Taasisi ya Uhamasishaji Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali Madini, Mafuta na Gesi Asilia (*TEITI*)

169. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 *TEITI* imepanga kutekeleza majukumu yafuatayo: kuweka wazi ripoti ya *TEITI* ya ulinganishi wa Malipo ya Kampuni za Madini, Mafuta na Gesi Asilia na Mapato ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022; kuweka wazi mikataba ambayo Serikali imeingia na kampuni za madini, mafuta na gesi asilia; kuweka wazi orodha za wamiliki wa hisa katika kampuni za madini, mafuta na gesi asilia; kufanya utafiti utakaokuja na mapendekezo ya namna bora ya kufungamanisha Sekta ya Madini na Sekta nyingine za uchumi nchini.

170. Mheshimiwa Spika, vilevile, *TEITI* itajenga mfumo wa kielektroniki utakaotumiwa na kampuni pamoja na Taasisi za Serikali kutoa taarifa za malipo yaliyofanywa na kampuni hizo kwa Serikali; kufanya tafiti mbalimbali za namna wananchi wanavyonufaika na wanavyoweza kunufaika zaidi na rasilimali madini, mafuta na gesi asilia; na kuanzisha kanzidata ya takwimu itakayoifanya *TEITI* kuwa kitovu cha taarifa na takwimu za madini, mafuta na gesi asilia nchini.

(e) Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC)

171. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2023/2024, Kituo cha Jemolojia Tanzania kinatarajia kutekeleza majukumu yafuatayo:

(i) Utoaji wa Mafunzo

172. Mheshimiwa Spika, Kituo kitaongeza udahili wa wanafunzi wa muda mrefu (stashahada) katika fani ya teknolojia ya madini ya vito na usonara (*gem and jewellery technology);* kutoa mafunzo ya muda mfupi katika fani za Utambuzi wa Madini ya Vito, Ukataji na Ung'arishaji wa Madini ya Vito na Utengenezaji wa Bidhaa za Usonara.

173. Mheshimiwa Spika, vilevile, Kituo kitatoa huduma za maabara kwa madini ya vito na bidhaa za usonara; utengenezaji wa bidhaa za mapambo na urembo (usonara); kutoa ushauri na ugani kwa wadau wa madini; kufanya tafiti za kuyaongezea thamani madini; na kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini nchini.

(ii) Uzalishaji wa Bidhaa

174. Mheshimiwa Spika, Kituo kitaongeza uzalishaji wa bidhaa mbalimbali zitokanazo na

madini ya vito na miamba zikiwemo vinyago, mikufu, hereni na bidhaa nyingine za urembo na mapambo.

(iii) Kukijengea Uwezo Kituo

175. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2023/2024, Wizara kupitia *TGC* imepanga kuimarisha miundombinu ya kutolea mafunzo kwa kuendelea na ujenzi wa jengo lenye huduma za madarasa, karakana za uongezaji thamani madini, ofisi, kantini, maduka ya kuuzia bidhaa za madini na mabweni ya wanafunzi yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 500.

176. Mheshimiwa Spika, Kituo kinatarajia kuwaendeleza watumishi 12 katika kozi za muda mfupi na mrefu katika vyuo vilivyobobea kwenye masuala ya uongezaji thamani madini. Aidha, ili kuboresha utendaji kazi wa kituo cha TGC, Wizara imepanga kuajiri watumishi wa kada mbalimbali za ukufunzi.

G. SHUKRANI

177. Mheshimiwa Spika, nikiri kuwa Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea na juhudi kubwa za kuhakikisha kuwa uchumi wa nchi yetu unaimarika. Kasi kubwa ya utendaji kazi anayoendelea nayo

Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inadhihirisha kuwa nchi yetu itaendelea kukua kiuchumi.

178. Mheshimiwa Spika, kipekee napenda kuchukua fursa hii kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa Rais kwa miongozo na maelekezo mazuri anayotupatia katika Sekta ya Madini ambayo yanaifanya Sekta kuendelea kukua na kuvutia wawekezaji kwa manufaa ya Taifa.

179. Mheshimiwa Spika, nichukue nafasi hii pia kumshukuru Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa maelekezo na miongozo mbalimbali ambayo amekuwa akiitoa katika kusimamia utendaji wa shughuli mbalimbali kwa manufaa ya Taifa. Aidha, nimshukuru Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa hotuba yake ambayo imetoa mwelekeo wa shughuli za Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024.

180. Mheshimiwa Spika, kipekee nitumie fursa hii kumshukuru Mheshimiwa Dkt. Steven Lemomo Kiruswa (Mb.), Naibu Waziri wa Madini kwa jinsi anavyoendelea kutoa ushirikiano katika kusimamia

Sekta ya Madini. Amekuwa ni msaada mkubwa kwangu katika kuhakikisha Sekta ya Madini inatimiza malengo yake.

181. Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa niwashukuru Bw. Kheri Abdul Mahimbali, Katibu Mkuu, na Bw. Msafiri Lameck Mbibo, Naibu Katibu Mkuu kwa namna wanavyosimamia vyema utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Aidha, niwashukuru Dkt. AbdulRahman Shabani Mwanga, Kamishna wa Madini, Profesa Idris Suleiman Kikula, Mwenyekiti wa Tume ya Madini, Profesa Justinian Rwezaula Ikingura, Mwenyekiti wa Bodi ya *GST*, Meja Jenerali (Mstaafu) Michael Wambura Isamuhyo, Mwenyekiti wa Bodi ya *STAMICO*, Dkt. George Patrick Mofulu, Mwenyekiti wa Bodi ya *TGC,* Bw. Ludovick Silemwa Utouh, Mwenyekiti wa Kamati ya *TEITI*, Makamishna wa Tume ya Madini na wajumbe wa Bodi zote kwa kusimamia kwa umakini na weledi uendeshaji wa Sekta ya Madini.

182. Mheshimiwa Spika, vilevile, niwashukuru Wakuu wa Taasisi, Wakurugenzi wa Idara, Wakuu wa Vitengo, pamoja na wafanyakazi wote wa Wizara na Taasisi zake kwa ushirikiano wanaonipa na kwa kujituma bila kuchoka katika kutekeleza majukumu ya Wizara.

183. Mheshimiwa Spika, niwashukuru pia wadau wa Sekta ya Madini wakiwemo watafutaji, wachimbaji, wamiliki wa mitambo ya uchenjuaji pamoja na wafanyabiashara wa madini kwa kuendelea kutekeleza shughuli zao kwa kuzingatia Sheria, Kanuni na Taratibu za nchi. Hii imerahisisha usimamizi wa Sekta ya Madini. Aidha, nizishukuru Taasisi za Fedha hususan mabenki kwa kuendelea kuwapa mikopo wachimbaji, Vyombo vya Ulinzi na Usalama kwa kutuhakikishia usalama kwenye maeneo yenye shughuli za madini bila kusahau vyombo vyote vya habari kwa ushirikiano wanaotupatia katika kuitangaza Sekta ya Madini.

184. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa shukrani zangu za dhati kwa wananchi wa jimbo la Bukombe ambao kwa muda wote wameendelea kuniamini na kunipa ushirikiano katika kutekeleza majukumu yangu ya jimbo na Taifa. Nawaahidi na kuwahakikishia nitaendelea kuwatumikia kwa nguvu zangu zote na kwa kipaji nilichojaliwa na Mwenyezi Mungu katika kuleta maendeleo ya jimbo na Taifa kwa ujumla.

185. Mheshimiwa Spika, naomba nichukue fursa hii kumshukuru kipekee mke wangu mpendwa Benadetha Clement Mathayo pamoja na watoto

wangu wapendwa Elshadai, Elvin, Elis, Abigael, Amon, Abishai na Moses kwa kunivumilia, kuniombea kwa dhati kwa Mwenyezi Mungu na kuniunga mkono katika utekelezaji wa majukumu yangu ya ubunge na uwaziri katika kujenga na kutetea maslahi ya Taifa.

H. HITIMISHO

186. Mheshimiwa Spika, ili Wizara iweze kutekeleza majukumu na malengo yaliyopangwa ikiwemo ukusanyaji wa maduhuli ya shilingi 1,006,705,169,300.00, naomba Bunge lako Tukufu liridhie na kupitisha makadirio ya shilingi 89,357,491,000.00 kwa ajili ya matumizi ya Wizara na Taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2023/2024 kwa mchanganuo ufuatao:

(i) Shilingi 23,172,550,000.00 ikiwa ni fedha za maendeleo; na
(ii) Shilingi 66,184,941,000.00 kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo, shilingi 20,307,498,000.00 ni kwa ajili ya Mishahara na shilingi 45,877,443,000.00 ni Matumizi Mengineyo.

187. Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine naomba nitoe shukrani zangu za dhati kwa

Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza. Majedwali na vielelezo mbalimbali kwa ajili ya kutoa ufafanuzi wa masuala na takwimu muhimu kuhusu Sekta ya Madini vimeambatishwa pamoja na hotuba hii. Aidha, hotuba hii inapatikana katika tovuti ya Wizara ya Madini kwa kikoa cha *www.madini.go.tz*.

188. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

VIAMBATISHO

Jedwali Na.1: *Makusanyo Halisi ya Maduhuli Kwa Kila Ofisi Kuanzia Julai, 2022 Hadi Machi, 2023 Pamoja na Makadirio Kwa Mwaka 2023/2024*

Kituo cha Makusanyo	Lengo la Makusanyo 2022/2023 (Sh.)	Lengo la Makusanyo (Julai, 2022 - Machi 2023) (Sh.)	Makusanyo Halisi (Sh.)	Asilimia ya Makusanyo	Lengo la Makusanyo 2023/2024 (Sh.)
HQ - Office	24,606,198,486.39	18,454,648,864.79	20,759,023,706.37	112.49	28,771,205,000.00
HQ - Laboratory	641,900,830.08	481,425,622.56	307,402,398.00	63.85	700,000,000.00
RMO - Arusha	6,419,008,300.80	4,814,256,225.60	2,880,523,093.43	59.83	5,500,000,000.00
RMO - Chunya	42,793,388,671.98	32,095,041,503.99	22,888,699,718.73	71.32	44,000,000,000.00
RMO - Dodoma	6,419,008,300.80	4,814,256,225.60	3,761,945,642.11	78.14	6,500,000,000.00
RMO - Dsm	21,396,694,335.99	16,047,520,751.99	11,071,491,345.87	68.99	24,000,000,000.00
RMO - Geita	239,642,976,563.07	179,732,232,422.30	144,466,959,006.17	80.38	243,000,000,000.00
RMO - Iringa	1,604,752,075.20	1,203,564,056.40	656,084,798.18	54.51	1,450,000,000.00
RMO - Kagera	7,488,843,017.60	5,616,632,263.20	4,816,289,755.42	85.75	8,500,000,000.00
RMO - Kahama	117,681,818,847.94	88,261,364,135.96	71,805,611,899.86	81.36	119,000,000,000.00
RMO - Katavi	7,488,843,017.60	5,616,632,263.20	3,193,490,286.82	56.86	7,600,000,000.00

Kituo cha Makusanyo	Lengo la Makusanyo 2022/2023 (Sh.)	Lengo la Makusanyo (Julai, 2022 - Machi 2023) (Sh.)	Makusanyo Halisi (Sh.)	Asilimia ya Makusanyo	Lengo la Makusanyo 2023/2024 (Sh.)
RMO - Kigoma	1,604,752,075.20	1,203,564,056.40	1,044,360,260.56	86.77	2,700,000,000.00
RMO - Kilimanjaro	3,209,504,150.40	2,407,128,112.80	1,771,943,264.93	73.61	3,500,000,000.00
RMO - Lindi	4,814,256,225.60	3,610,692,169.20	3,219,218,618.12	89.16	6,200,000,000.00
RMO - Manyara	2,674,586,792.00	2,005,940,094.00	1,139,484,504.49	56.81	2,500,000,000.00
RMO - Mara	149,776,860,351.92	112,332,645,263.94	90,636,042,463.97	80.69	153,000,000,000.00
RMO - Mbeya	4,279,338,867.20	3,209,504,150.40	2,330,647,157.70	72.62	4,800,000,000.00
RMO - Mbogwe	32,095,041,504.00	24,071,281,128.00	16,589,103,971.72	68.92	35,000,000,000.00
RMO - Mirerani	7,488,843,017.60	5,616,632,263.20	2,094,054,854.96	37.28	5,000,000,000.00
RMO - Morogoro	4,279,338,867.20	3,209,504,150.40	2,681,305,778.23	83.54	4,000,000,000.00
RMO - Mtwara	4,279,338,867.20	3,209,504,150.40	6,209,751,232.35	193.48	10,400,000,000.00
RMO - Mwanza	8,558,677,734.40	6,419,008,300.80	7,353,643,495.84	114.56	11,500,000,000.00
RMO - Njombe	1,604,752,075.20	1,203,564,056.40	1,523,334,681.86	126.57	2,300,000,000.00
RMO - Rukwa	1,604,752,075.20	1,203,564,056.40	293,429,065.94	24.38	1,000,000,000.00
RMO - Ruvuma	17,117,355,468.79	12,838,016,601.59	29,869,488,256.31	232.66	41,000,000,000.00
RMO - Shinyanga	21,139,934,003.96	15,854,950,502.97	17,510,485,533.88	110.44	25,500,000,000.00
RMO - Simiyu	8,558,677,734.40	6,419,008,300.80	1,818,966,703.53	28.34	7,000,000,000.00

Kituo cha Makusanyo	Lengo la Makusanyo 2022/2023 (Sh.)	Lengo la Makusanyo (Julai, 2022 - Machi 2023) (Sh.)	Makusanyo Halisi (Sh.)	Asilimia ya Makusanyo	Lengo la Makusanyo 2023/2024 (Sh.)
RMO - Singida	10,698,347,167.99	8,023,760,375.99	4,676,077,774.21	58.28	12,000,000,000.00
RMO - Songwe	48,142,562,255.97	36,106,921,691.98	22,497,561,851.90	62.31	50,000,000,000.00
RMO - Tabora	6,419,008,300.80	4,814,256,225.60	5,072,485,478.55	105.36	7,600,000,000.00
RMO - Tanga	6,419,008,300.80	4,814,256,225.60	3,929,366,122.85	81.62	7,000,000,000.00
RMO - Mahenge	1,069,834,716.80	802,376,037.60	446,361,431.15	55.63	1,100,000,000.00
JUMLA	**822,018,203,000.08**	**616,513,652,250.06**	**509,314,634,154.01**	**82.61**	**882,121,205,000.00**

Chanzo: *Tume ya Madini, 2023*

Jedwali Na. 2: *Kiasi Cha Mrabaha na Ada ya Ukaguzi Kilichokusanywa Kutoka Kwenye Mauzo ya Madini Mbalimbali Kuanzia Julai, 2022 Hadi Machi, 2023*

Na.	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (Shs)	Mrabaha (Shs)	Ada ya ukaguzi (Shs)	Jumla ya Mrabaha na Ada ya ukaguzi (Shs)
1	Dhahabu (Wachimbaji wakubwa)	Kg	24,830.57	3,245,687,556,261.81	194,741,253,343.03	32,456,875,553.00	227,198,128,896.04
2	Dhahabu (Wachimbaji kati)	Kg	2,363.32	291,161,440,563.33	17,453,497,463.27	2,908,915,883.90	20,362,413,347.16
3	Dhahabu (Wachimbaji wadogo)	Kg	14,244.50	1,689,980,512,985.37	102,214,654,299.16	17,603,760,464.79	119,818,414,763.95
4	Makinikia ya Shaba	Tani	23,093.81	359,553,842,276.18	23,229,067,631.75	3,874,187,778.60	27,103,255,410.35
5	Fedha (Ag)	Kg	7,943.53	12,447,337,497.24	751,692,175.96	125,448,630.98	877,140,806.93
6	Bati	Kg	294,934.51	11,454,440,707.89	686,622,806.48	114,437,134.34	801,059,940.82
7	Almasi	Karati	187,199.40	117,172,552,982.56	7,301,512,062.16	1,216,918,680.86	8,518,430,743.03
8	Tanzanite (iliyokatwa na kusanifiwa)	Karati	37,043.74	10,884,308,324.04	108,387,170.96	108,387,169.66	216,774,340.62
9	Tanzanite (Ghafi)	Kg	53,096.90	14,506,243,050.14	870,374,626.32	145,058,187.48	1,015,432,813.80
10	Tanzanite (Magonga)	Kg	54,341.03	598,914,975.62	35,934,898.54	8,610,375.39	44,545,273.93
11	Kinywe	Tani	7,436.54	5,556,561,192.20	166,696,835.77	55,565,611.92	222,262,447.69

Na.	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (Shs)	Mrabaha (Shs)	Ada ya ukaguzi (Shs)	Jumla ya Mrabaha na Ada ya ukaguzi (Shs)
12	Makaa ya mawe	Tani	2,405,423.95	848,374,909,334.05	22,506,589,794.04	8,698,883,407.73	31,205,473,201.77
13	Madini mengine ya vito ghafi	Kg	7,373,628.74	38,552,687,249.76	2,023,929,752.88	355,378,246.85	2,379,307,999.72
14	Madini mengine ya vito Iliyokatwa na kusanifiwa	Karati	59,846.19	12,802,149,636.49	158,369,138.60	128,108,466.35	286,477,604.95
15	Madini mengine ya Metali	Tani	109,820.52	60,048,676,856.17	3,021,757,696.72	525,912,414.32	3,547,670,111.04
16	Madini mengine ya viwandani	Tani	8,574,831.85	257,055,357,118.31	7,686,234,439.47	2,348,882,474.43	10,035,116,913.90
17	Madini Ujenzi	Tani	25,032,705.47	404,603,674,755.76	12,512,099,015.87	4,065,569,691.56	16,577,668,707.42
18	Sampuli	Kg	228.63	4,903,450.75	480,999.56	93,233.11	574,232.67
19	Carryovers				2,369,066,389.60	(827,352,221.12)	1,541,714,168.47
	JUMLA			**7,380,446,069,217.7**	**397,838,220,540.14**	**7,380,446,069,217.68**	**397,838,220,540.12**

Chanzo: *Tume ya Madini, 2023*

Jedwali Na. 3: *Mwenendo wa Mauzo na Mapato ya Dhahabu Katika Masoko ya Geita, Kahama na Chunya Kwa Kipindi Cha Kuanzia Julai, 2022 Hadi Machi, 2023*

SOKO LA MADINI GEITA					
Mwezi	**Uzito (g)**	**Thamani (Sh.)**	**Mrabaha (Sh.)**	**Ada ya Ukaguzi (Sh.)**	**Jumla ya Makusanyo (Sh.)**
Jul-22	379,602.45	42,890,037,916.70	2,573,402,275.00	428,900,379.17	45,892,720,173.32
Aug-22	295,938.39	34,220,290,036.94	2,053,217,402.22	342,202,900.37	36,616,006,277.91
Sep-22	308,503.30	34,367,914,262.43	2,062,074,855.75	343,679,142.62	36,773,976,764.09
Oct-22	269,852.99	29,838,946,120.33	1,790,336,767.22	298,389,461.20	31,927,942,201.74
Nov-22	246,572.77	28,174,331,404.02	1,690,459,884.24	281,743,314.04	30,146,781,175.07
Dec-22	211,264.86	25,495,652,915.97	1,529,739,174.96	254,956,529.16	27,280,559,884.95
Jan-23	189,555.73	23,867,947,853.94	1,432,076,871.24	238,679,478.54	25,538,893,759.45
Feb-23	170,647.96	21,306,273,928.35	1,278,376,435.70	213,062,739.28	22,797,883,751.29
Mar-23	190,054.84	24,294,486,256.26	1,457,669,175.38	242,944,862.56	25,995,290,349.04
JUMLA	**2,261,993.29**	**264,455,880,694.94**	**15,867,352,841.70**	**2,644,558,806.95**	**282,970,054,336.87**
SOKO LA MADINI KAHAMA					
Mwezi	**Uzito (g)**	**Thamani (Sh.)**	**Mrabaha (Sh.)**	**Ada ya Ukaguzi (Sh.)**	**Jumla ya Makusanyo (Sh.)**
Jul-22	163,051.77	18,001,126,466.20	1,080,067,587.97	180,011,264.66	19,261,368,370.60
Aug-22	144,480.25	16,383,116,720.04	982,987,003.20	163,831,167.20	17,530,079,370.69
Sep-22	174,932.81	19,089,462,384.10	1,145,367,743.05	190,894,623.84	20,425,899,683.80
Oct-22	157,076.16	16,923,536,549.48	1,015,412,192.97	169,235,365.49	18,108,341,184.10
Nov-22	160,367.09	17,776,869,581.76	1,066,612,174.91	177,768,695.82	19,021,410,819.57

Dec-22	142,286.34	16,477,640,395.59	988,658,423.74	164,776,403.96	17,631,217,509.62
Jan-23	121,982.29	15,155,720,668.44	909,343,240.11	151,557,206.68	16,216,743,097.52
Feb-23	97,429.13	11,806,128,443.74	708,367,706.62	118,061,284.44	12,632,654,863.93
Mar-23	137,325.66	17,104,048,773.94	1,026,242,926.44	171,040,487.74	18,301,469,513.78
JUMLA	**1,298,931.50**	**148,717,649,983.29**	**8,923,058,999.00**	**1,487,176,499.83**	**159,129,184,413.62**
SOKO LA MADINI CHUNYA					
Mwezi	**Uzito (g)**	**Thamani (Sh.)**	**Mrabaha (Sh.)**	**Ada ya Ukaguzi (Sh.)**	**Jumla ya Makusanyo (Sh.)**
Jul-22	302,711.35	34,678,907,520.67	2,080,734,450.96	346,789,075.27	37,106,733,758.25
Aug-22	313,226.53	36,201,249,479.79	2,172,074,968.38	362,012,495.09	38,735,650,169.79
Sep-22	327,538.27	36,447,918,483.17	2,186,875,108.73	364,479,185.02	38,999,600,315.19
Oct-22	339,559.83	37,088,388,536.78	2,225,303,312.10	370,883,885.24	39,684,915,293.95
Nov-22	331,894.75	37,530,318,457.08	2,251,819,107.46	375,303,184.29	40,157,772,643.58
Dec-22	306,595.51	36,383,130,789.91	2,182,987,846.98	363,831,307.69	38,930,256,540.09
Jan-23	254,141.54	31,847,427,137.28	1,910,845,628.06	318,474,271.65	34,077,001,178.53
Feb-23	236,749.94	29,303,695,545.96	1,758,221,732.96	293,036,955.42	31,355,190,984.28
Mar-23	237,127.38	29,839,263,641.21	1,790,355,818.39	298,392,636.78	31,928,249,223.76
JUMLA	**2,649,545.10**	**309,320,299,591.85**	**18,559,217,974.02**	**3,093,202,996.45**	**330,975,370,107.42**

Chanzo: *Tume ya Madini, 2023*

Jedwali Na. 4: *Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Mauzo ya Madini Kwenye Masoko Yote ya Madini Kuanzia Julai, 2022 Hadi Machi, 2023*

Jina la soko	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (Sh.)	Mrabaha (Sh.)	Ada ya Ukaguzi (Sh.)
Arusha	Dhahabu	Gram	17,322.66	2,449,082,758.95	147,044,572.35	21,569,395.82
Arusha	Tanzanite	Carat	14,350.02	3,534,067,628.84	35,340,729.02	35,340,729.02
Arusha	Vito	Carat	53,430.96	12,269,217,802.02	173,074,231.45	122,840,348.79
Arusha	Vito	Gram	3,138,477,915.69	6,742,946,077.42	2,323,635,813.74	68,424,942.47
Babati	Dhahabu	Gram	1,312.11	158,545,424.99	9,512,725.49	1,585,454.26
Chunya	Dhahabu	Gram	2,649,545.10	309,320,299,591.85	18,559,217,974.02	3,093,202,996.45
Dar es Salaam	Dhahabu	Gram	20,713.32	2,586,397,880.66	155,183,873.63	25,863,978.80
Dar es Salaam	Vito	Carat	854.43	284,054,102.75	2,840,541.04	2,840,541.04
Dar es Salaam	Vito	Gram	8,832.76	26,487,746.06	1,589,264.76	264,877.46
Dar es Salaam	Tanzanite	Carat	8,594.58	4,580,522,459.46	45,805,033.29	45,805,033.29
Dar es Salaam	Tanzanite	Gram	243.91	929,752.72	55,785.16	9,297.53
Dodoma	Dhahabu	Gram	45,756.06	5,131,379,760.43	307,882,785.53	51,313,797.62
Dodoma	Vito	Gram	597,565,763.44	1,792,022,532.50	107,521,465.10	17,920,251.51

Jina la soko	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (Sh.)	Mrabaha (Sh.)	Ada ya Ukaguzi (Sh.)
Geita	Dhahabu	Gram	2,261,993.29	264,455,880,694.94	15,867,352,841.70	2,644,558,806.95
Hanan'g	Dhahabu	Gram	1,072.09	117,492,393.54	7,049,543.60	1,174,923.93
Handeni	Dhahabu	Gram	21,124.82	2,671,045,843.85	160,262,750.67	26,710,458.49
Iringa	Dhahabu	Gram	29,753.58	3,364,219,331.40	201,853,158.18	33,642,192.12
Kahama	Dhahabu	Gram	1,298,931.50	148,717,649,983.29	8,923,058,999.00	1,487,176,499.83
Kakonko	Dhahabu	Gram	4,394.61	511,316,858.05	30,679,011.46	5,113,168.58
Katavi	Dhahabu	Gram	175,732.70	19,580,157,214.35	1,174,809,432.31	195,801,572.27
Kilindi	Dhahabu	Gram	34,203.54	4,249,439,694.60	254,966,381.68	42,494,396.95
Kyerwa	Bati	Kilogram	294,066.61	11,443,713,441.33	686,622,806.48	114,437,134.38
Lindi	Dhahabu	Gram	109,305.28	13,258,419,170.34	795,505,150.22	132,584,191.70
Lindi	Vito	Gram	337,215.00	55,377,693.33	3,322,661.60	553,776.93
Mahenge	Vito	Gram	575,463.51	4,247,040,601.92	254,822,436.12	42,461,111.56
Mahenge	Vito	Carat	286.80	73,892,975.23	738,929.75	738,428.24
Mara	Dhahabu	Gram	1,556,332.81	182,290,221,318.66	10,937,413,279.46	1,822,902,163.07
Mbeya	Dhahabu	Gram	36,595.68	4,311,725,915.06	258,703,554.98	43,117,259.19

Jina la soko	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (Sh.)	Mrabaha (Sh.)	Ada ya Ukaguzi (Sh.)
Mbogwe	Dhahabu	Gram	1,827,775.04	212,985,885,505.05	12,779,153,131.55	2,002,575,827.69
Mbulu	Dhahabu	Gram	10,558.48	1,300,530,658.50	78,031,839.52	13,005,306.68
Mirerani	Tanzanite	Gram	58,777,439.05	6,006,662,114.31	360,399,726.86	60,066,621.13
Mirerani	Tanzanite	Carat	9,061.30	1,458,858,005.99	14,588,580.06	14,588,580.06
Mirerani	Vito	Gram	60,054,524.99	1,122,461,254.96	67,347,675.32	11,224,612.56
Mirerani	Vito	Carat	1,808.64	449,521,631.60	4,495,216.32	4,495,216.32
Morogoro	Dhahabu	Gram	27,938.86	3,631,403,347.00	217,884,200.75	36,314,033.47
Morogoro	Vito	Gram	9,620,950,193.19	15,680,032,560.52	890,327,521.31	156,816,368.84
Mtwara	Dhahabu	Gram	12,432.89	1,479,377,605.04	88,762,656.25	14,793,776.06
Mwanza	Dhahabu	Gram	562,378.40	64,452,451,158.21	3,867,147,069.51	644,524,511.49
Njombe	Dhahabu	Gram	4,547.18	560,951,440.36	33,657,086.41	5,609,514.41
Nyakanazi	Dhahabu	Gram	105,250.26	12,607,353,555.08	756,883,271.47	120,155,742.30
Ruvuma	Dhahabu	Gram	30,236.01	3,604,373,311.79	216,262,398.71	36,043,733.12
Tunduru	Vito	Gram	59,102,577.54	5,197,549,793.87	311,852,987.63	51,975,497.94
Shelui	Dhahabu	Gram	251,115.07	28,378,137,977.50	1,702,688,278.64	283,781,379.80

Jina la soko	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (Sh.)	Mrabaha (Sh.)	Ada ya Ukaguzi (Sh.)
Shinyanga	Dhahabu	Gram	941,387.02	112,046,803,310.78	6,722,808,198.79	697,112,536.77
Shinyanga	Almasi	Carat	16,795.70	8,204,885,844.69	493,753,580.68	82,292,263.45
Simiyu	Dhahabu	Gram	125,226.62	13,456,328,453.75	807,379,707.23	134,563,284.54
Singida	Dhahabu	Gram	217,741.15	25,887,222,388.92	1,553,233,343.28	258,872,223.86
Songwe	Dhahabu	Gram	833,473.20	96,411,163,361.85	5,784,669,801.57	964,111,633.32
Tabora	Dhahabu	Gram	483,368.17	52,943,875,682.60	3,176,632,542.54	529,438,748.92
Tanga	Vito	Gram	951,849,405.80	859,604,764.38	51,576,285.86	8,596,047.64
JUMLA				**1,676,948,980,375.31**	**101,405,400,832.03**	**16,211,405,188.6**

Chanzo: *Tume ya Madini, 2023*

Jedwali Na. 5: *Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Mauzo ya Madini Kwenye Masoko ya Madini Kuanzia Julai, 2022 Hadi Machi, 2023*

Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (TZS)	Mrabaha (TZS)	Ada ya Ukaguzi (TZS)
Dhahabu	Gram	13,697,517.50	1,608,599,164,151.91	95,575,689,560.47	15,369,713,508.45
Bati	Kilogram	294,066.61	11,443,713,441.33	686,622,806.48	114,437,134.38
Almasi	Carat	16,795.70	8,204,885,844.69	493,753,580.68	82,292,263.45
Tanzanite	Carat	32,005.90	9,573,448,094.29	95,734,342.37	95,734,342.37
Tanzanite	Gram	58,777,682.96	6,007,591,867.03	360,455,512.03	60,075,918.66
Vito	Carat	56,380.83	13,076,686,511.61	181,148,918.56	130,914,534.39
Vito	Gram	14,428,921,891.92	20,043,490,464.45	4,011,996,111.44	358,237,486.91
JUMLA			**1,676,948,980,375.31**	**101,405,400,832.03**	**16,211,405,188.61**

Chanzo: *Tume ya Madini, 2023*

Jedwali Na. 6: *Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Mauzo ya Madini Kwenye Masoko ya Madini Tangu Kuanzishwa Kwake Machi, 2019 Hadi Machi, 2023*

Aina ya Madini	Thamani (Sh.)	Mrabaha (Sh.)	Ada ya Ukaguzi (Sh.)	Jumla ya Mapato (Sh.)
Dhahabu	7,460,503,359,582.76	447,255,811,072.54	73,888,755,462.76	521,144,566,535.30
Bati	44,324,442,541.10	2,659,466,552.47	443,244,425.37	3,102,710,977.84
Almasi	32,463,950,816.53	1,949,297,478.99	324,882,913.17	2,274,180,392.16
Tanzanite	146,551,667,187.55	4,554,252,979.46	1,465,516,533.29	6,019,769,512.75
Vito	87,622,814,072.80	6,365,832,056.32	1,034,178,387.83	7,400,010,444.15
JUMLA	**7,771,466,234,200.73**	**462,784,660,139.77**	**77,156,577,722.43**	**539,941,237,862.19**

Chanzo: *Tume ya Madini, 2023*

Jedwali Na. 7: *Makusanyo ya Maduhuli Yaliyotokana na Vyanzo Mbalimbali Kuanzia Julai, 2022 Hadi Machi, 2023*

Na.	Chanzo cha Mapato	Kiasi (Sh.)
1.	Ada za Leseni	27,253,064,511.95
2.	Ada za Kijiolojia	7,970,174,694.12
3.	Mrabaha wa Madini	397,887,275,932.53
4.	Adhabu na Faini za malimbikizo ya ada	1,986,698,825.68
5.	Ada ya ukaguzi wa madini	73,910,017,791.73
6.	Ada za Huduma za Kimaabara	307,402,398.00
	JUMLA	**509,314,634,154.01**

Chanzo: *Tume ya Madini, 2023*

Jedwali Na.8: *Matukio ya Matetemeko Makubwa ya Ardhi Kwa Kipindi Cha Julai 2022 Hadi Machi 2023*

Na.	Tarehe	Muda	Ukubwa (Richter)	Mahali
1.	22/03/2023	5:55:55 Usiku	4.4	Manjaro - Singida
2.	22/03/2023	5:47:16 Usiku	4.6	Mang'onyi - Singida
3.	08/03/2023	8:56:16 Usiku	4.4	Kuhi - Singida
4.	08/03/2023	11:07:11 Alfajiri	4.1	Chipinga - Singida
5.	02/03/2023	11:25:23 Jioni	4.4	Misughaa - Singida
6.	17/02/2023	6:26:09 Mchana	5	Zuboro - Singida
7.	17/02/2023	1:45:52 Asubuhi	4.4	Makuru - Singida
8.	16/02/2023	12:13:54 Jioni	4.9	Makuru - Singida
9.	16/02/2023	12:03:05 Jioni	4.4	Manjaro - Singida
10.	08/02/2023	12:32:40 Jioni	4.7	Pemba - Zanzibar
11.	27/01/2023	3:18:48 Asubuhi	4.1	Lamba - Singida
12.	24/01/2023	6:18:04 Usiku	4.3	Mampando - Singida
13.	20/01/2023	6:30:51 Usiku	4.6	Mwankali - Singida
14.	02/01/2023	1:00:22 Usiku	4.3	Pwani ya Mtwara
15.	13/12/2022	5:44:48 Asubuhi	4.5	Engaruka - Arusha
16.	19/10/2022	12:41:09 Asubuhi	4.2	Ziwa Tanganyika - Kigoma
17.	10/10/2022	9:12:52 Alasiri	4.4	Ngovila - Shinyanga
18.	12/09/2022	8:04:53 Usiku	4.6	Engaruka - Arusha
19.	05/09/2022	7:11:25 Usiku	4.7	Duamaganga - Singida -
20.	04/09/2022	9:15:55 Usiku	4.4	Busegwe - Mara
21.	30/08/2022	1:09:35 Usiku	4.6	Mbulu - Arusha
22.	22/07/2022	5:44:31 Asubuhi	4.1	Mbamba Bay - Ruvuma

Chanzo: *GST, 2023*

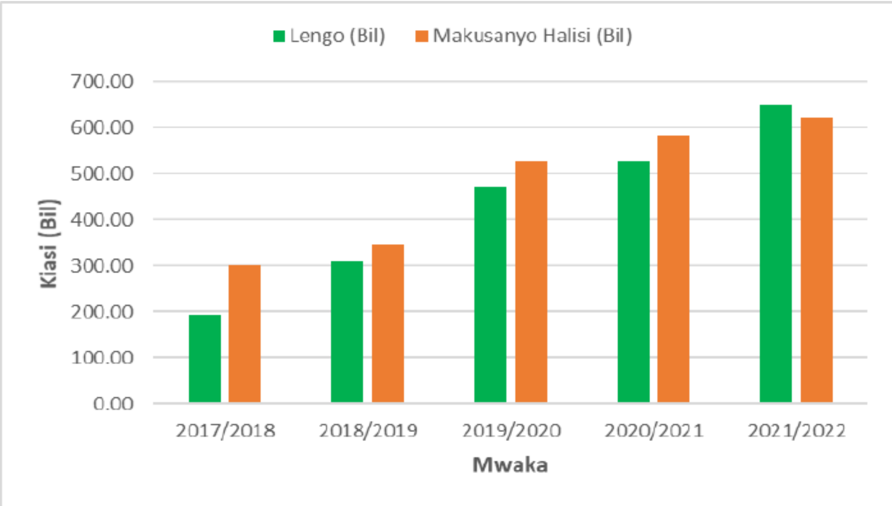

Kielelezo Na. 2: *Malengo na Makusanyo ya Maduhuli Kuanzia Mwaka 2017/2018 Hadi 2021/2022*

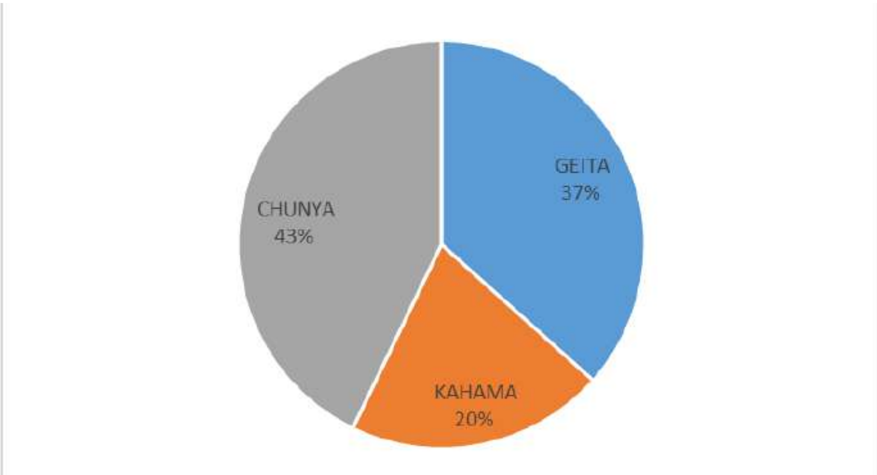

Kielelezo Na. 3: *Makusanyo ya Maduhuli Kutokana na Mauzo ya Dhahabu Katika Masoko Makubwa Kuanzia Julai 2022 Hadi Machi 2023*

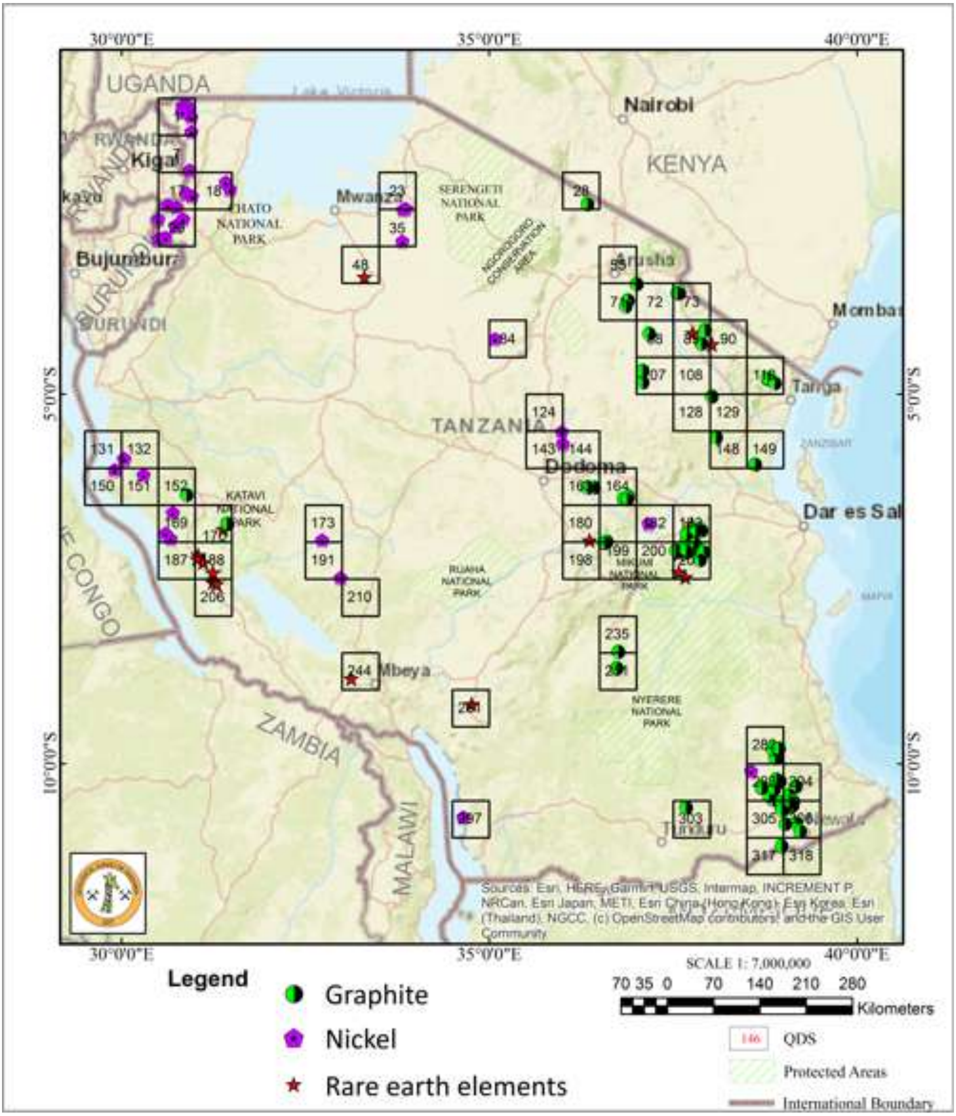

Kielezo Na. 4: *Maeneo Yenye Uwezekano Mkubwa wa Kuwa na Madini Muhimu na Madini Mkakati*

Mtambo wa kuchimba madini (Excavator) ukipakia mawe yenye madini ya dhahabu katika mgodi wa North Mara Wilaya ya Tarime mkoani Mara.